

*Załącznik do Uchwały Nr 528/XXV/12
Sejmiku Województwa Pomorskiego
z dnia 21 grudnia 2012 roku*

Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego

na lata 2013–2016 z perspektywą do roku 2020

Zespół Wojewódzkiego Biura Planowania Przestrzennego w Słupsku

Kamilla Bezubik
Mirosława Hałuzo
Grażyna Kubicz
Krzysztof Wojcieszek

Grafika: Barbara Brokos
Grażyna Radziszewska

Spis treści:

STRESZCZENIE	3
I. Wstęp	5
II. Struktura dokumentu	6
III. Problemy ochrony środowiska w województwie pomorskim	8
IV. Cele Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020	11
V. Konsekwencje zobowiązań stowarzyszeniowych	27
VI. Zarządzanie Programem	31
VII. Monitoring Programu	42
VIII. Aspekty finansowe realizacji Programu	45
IX. Wytyczne do sporządzania powiatowych programów ochrony środowiska	47
X. Bibliografia, materiały źródłowe	49
XI. Spis tabel, schematów, rysunków i wykresów	52

STRESZCZENIE

Wojewódzki program ochrony środowiska służy realizacji polityki ekologicznej państwa w skali regionalnej.

Ocena dokonana na podstawie materiałów przygotowanych do Raportu o Stanie Województwa Pomorskiego z 2010 r. oraz Raportu z wykonania Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011-2014 (POŚWP 2007-2010) z 2011 r. wskazuje, że stan środowiska województwa pomorskiego w tym okresie utrzymywał się na stałym poziomie, z niewielką tendencją poprawy. Podejmowano liczne przedsięwzięcia (szczególnie w sferze ochrony i poprawy stanu jakości wód i powietrza), ich efektów można oczekiwać w kolejnych latach.

Ważnym czynnikiem wpływającym na stan środowiska jest też niezadowolająca świadomość ekologiczna społeczeństwa, która może w części niweczyć efekty uzyskiwane w wyniku realizacji inwestycji.

Lata 2007-2010 to okres, w którym nakłady inwestycyjne na środki trwałe w ochronie środowiska znacząco wzrosły. Podczas, gdy jeszcze w roku 2005 na 1 mieszkańca województwa pomorskiego wydano 106, 01 zł, w roku 2007 było to już 157,99 zł a w roku 2009 - 305, 27 zł¹. Znacząca większość środków pochodziła z Unii Europejskiej oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego i dystrybuowana była za pośrednictwem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego, Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko.

Wobec niewielkich zmian w zakresie celów i priorytetów ekologicznych, jakie w stosunku do poprzedniego dokumentu wniosła aktualna Polityka Ekologiczna Państwa², punkt wyjścia do formułowania celów i kierunków działań aktualizowanego Programu stanowił przede wszystkim oceniony w Raporcie z wykonania POŚWP 2007-2010 stan realizacji celów i priorytetów zapisanych w Programie.

Strategiczna część dokumentu zawiera cele: perspektywiczne (4), średniookresowe (12), priorytetowe (1) oraz 60 kierunków działań. Każdemu z celów towarzyszy krótka charakterystyka stanu i problemów środowiska oraz wybranych uwarunkowań wynikających z przepisów prawa.

Perspektywiczne, średniookresowe i priorytetowe cele Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020 (POŚWP 2013-2016) sformułowano w nawiązaniu do ustaleń obowiązującego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego oraz innych regionalnych dokumentów planowania strategicznego i operacyjnego.

Cele perspektywiczne nawiązujące do priorytetów VI Wspólnotowego Programu Działań w zakresie środowiska naturalnego, Polityki Ekologicznej Państwa oraz misji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020³, mają charakter stałych dążeń i perspektywę osiągnięcia poza rokiem 2020:

- Środowisko dla zdrowia – dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego,
- Wzmocnienie systemu zarządzania środowiskiem oraz podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody,
- Zrównoważone wykorzystanie energii, wody i zasobów naturalnych.

¹ Źródło: Rocznik statystyczny województwa pomorskiego 2008,2010. Nie uwzględniono nakładów na gospodarkę wodną.

² Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2009-12 z perspektywą 2016, przyjęta Uchwałą Sejmu RP z dnia 22 maja 2009

³ Przyjęta Uchwałą nr 458/XXII/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z 24 września 2012 r.

W obszarze celów perspektywicznych, spełniających rolę osi priorytetowych wpisano **12 celów średniookresowych przewidzianych do realizacji w latach 2013-2020:**

1. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód podziemnych i powierzchniowych, w tym wód przybrzeżnych;
2. Osiągnięcie i utrzymywanie standardów jakości środowiska, wpływających na warunki zdrowotne;
3. Budowa systemu gospodarki odpadami, który w pełni realizuje zasadę zapobiegania i minimalizacji ilości wytwarzanych odpadów, zapewnia wysoki stopień ich odzysku oraz bezpieczne dla środowiska unieszkodliwianie;
4. Ochrona mieszkańców województwa i ich mienia przed zagrożeniami naturalnymi i skutkami katastrof naturalnych;
5. Kształtowanie u mieszkańców województwa pomorskiego postaw i nawyków proekologicznych oraz poczucia odpowiedzialności za stan środowiska;
6. Aktywizacja rynku do działań na rzecz środowiska, zwiększenie roli ekoinnowacyjności w procesie rozwoju regionu;
7. Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazowej, powstrzymanie procesu jej utraty oraz poprawa spójności systemu obszarów chronionych;
8. Dostosowywanie ekosystemów leśnych do zmian klimatycznych i warunków siedliskowych; przywracanie walorów ekologicznych obszarom rolniczym i ich zachowanie.
9. Racjonalizacja wykorzystania zasobów wód podziemnych, ochrona głównych zbiorników wód podziemnych stanowiących ważne źródło zaopatrzenia w wodę;
10. Zrównoważone użytkowanie zasobów kopalin, eliminacja nielegalnego wydobywania oraz zminimalizowanie niekorzystnych skutków ich eksploatacji;
11. Wspieranie wytwarzania i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych;
12. Rozbudowa efektywnych systemów produkcji i dystrybucji energii oraz ograniczenie niekorzystnych oddziaływań energetyki na środowisko;

Konieczność wypełnienia postanowień Traktatu Stowarzyszeniowego z Unią Europejską wymusza pilne wykonanie niektórych zadań zwłaszcza w zakresie gospodarki ściekowej. Stąd też w Programie wyodrębniono **cel priorytetowy**, który należy zrealizować do roku 2015, tj.:

- Wyposażenie w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów wszystkich aglomeracji powyżej 15 000 RLM;

W dokumencie przywołano najważniejsze akty prawa wspólnotowego, będące źródłem zobowiązań w sferze środowiska i zasygnalizowano ewentualne konsekwencje ich niedotrzymania.

W harmonogramie realizacji POŚWP 2013-2016 wymieniono głównych wykonawców planowanych działań. Będą nimi władze województwa, powiatów i gmin, organizacje pozarządowe, podmioty gospodarcze oraz mieszkańcy. Źródłami finansowania Programu będą środki wspólnotowe, fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, budżet Państwa, budżety samorządów, środki własne instytucji publicznych i podmiotów gospodarczych, kredyty itp.

Zgodnie z przepisami Ustawy Prawo Ochrony Środowiska, wdrażanie Programu powinno podlegać ocenie nie rzadziej niż raz na dwa lata. W Programie znalazł się także system specyficznych wojewódzkich narzędzi zarządzania i monitorowania. Obejmuje on m.in.: prowadzenie ciągłych analiz w oparciu o szerzej niż dotychczas pozyskiwane dane. Ustalono również listę wskaźników, umożliwiających, w większym niż dotąd stopniu, obserwację stanu środowiska. Pozwoli to na ocenę zbliżania się do norm i wskaźników wspólnotowych, do których osiągnięcia Polska zobowiązała się w Traktacie Akcesyjnym.

W końcowej części dokumentu przedstawiono wytyczne do sporządzania aktualizacji powiatowych programów ochrony środowiska w województwie pomorskim, gdzie – między innymi – zasygnalizowano potrzebę wzmocnienia stanu kadrowego referatów ochrony środowiska.

I. Wstęp

Organ wykonawczy województwa **w celu realizacji polityki ekologicznej państwa⁴**, sporządza wojewódzki program ochrony środowiska⁵. Takie wskazanie sugeruje, że struktura i zawartość Programu winny być transpozycją Polityki Ekologicznej Państwa (PEP) w skali regionalnej. Szczególną rolą programu wojewódzkiego jest odniesienie się do specyficznych problemów ekologicznych regionu i skali, w jakiej występują.

Samorządowi województwa ustawy przyznają, przy zachowaniu zasady subsydiarności, rolę gospodarza na swoim terenie. Stąd wojewódzki program ochrony środowiska nie powinien ograniczać się do kompetencji samorządu województwa, lecz wskazywać najważniejsze zadania, jakie w określonej perspektywie czasowej winny być w województwie wykonywane. Sporządzającym wojewódzki program ochrony środowiska jest samorząd województwa, jednak jego wykonawcami będą także organy administracji publicznej, pozarządowe organizacje proekologiczne, przedsiębiorstwa korzystające z zasobów środowiska oraz cała społeczność regionu.

Tak jak polityka ekologiczna państwa na szczeblu narodowym, wojewódzki Program Ochrony Środowiska ma za zadanie integrowanie wszystkich działań, zmierzających do zachowania i poprawy stanu środowiska w regionie. Organy samorządu województwa przygotowując i uchwalając program ochrony środowiska stwierdzają słuszność i potrzebę dążenia na terenie województwa do realizacji tych, a nie innych celów i działań, zaś organy administracji i podmioty gospodarcze, którym przepisy prawa przyznały suwerenne kompetencje i wyznaczyły powinności, **uwzględniają w ich realizacji cele i kierunki Programu.**

Obok wskazanego w ustawie celu, jakim jest realizacja Polityki Ekologicznej Państwa, Program ochrony środowiska służy wspomaganie procesu decyzyjnego i harmonizacji działań podejmowanych dla wprowadzenia na obszarze województwa ładu ekologicznego. Program ochrony środowiska przedstawia zestawienie uzgodnionych celów i kierunków działań, **niezbędnych** dla zapewnienia mieszkańcom stałej poprawy środowiskowych warunków życia.

Jednocześnie wojewódzki program ochrony środowiska ogranicza zakres zagadnień do tych, na których wykonanie ma choćby minimalny wpływ. Nie oznacza to bynajmniej skupienia się na zadaniach samorządu województwa, jako organu ochrony środowiska. Chodzi jedynie o pominięcie kierunków działań i zadań, które przepisy zastrzegają do wyłącznej właściwości innych organów (w tym szczególnie administracji rządowej), planowanych, zarządzanych i weryfikowanych w instytucjach centralnych.

Umieszczenie w wojewódzkim programie ochrony środowiska zadania, którego wykonanie należy do innego, podmiotu (instytucji administracji publicznej) następuje w wyniku zobowiązania do współdziałania przy wykonywaniu Programu, w którym podmiot odpowiedzialny zadeklaruje uwzględnienie celów i kierunków programu ochrony środowiska w swoim planie działań, przy wsparciu ich wykonania ze środków w dyspozycji województwa.

Wobec relatywnie niewielkich zmian, jakie wprowadzono do Programu w stosunku do obowiązującego w latach 2007-2010, odstąpiono od **postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko**. Zgodę na to wyraził:

- Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gdańsku pismem nr RDOŚ-Gd-WOO.411.20.1.2011.KSZ z dnia 20 maja 2011 r.
- Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Gdańsku pismem nr SE-NS-80.9022.490.97.2011.BK z dnia 19 maja 2011 r.
- Urząd Morski w Gdyni pismem nr INZ/ZP-8316/12 z dnia 24 września 2012 r.
- Urząd Morski w Słupsku pismem nr WO-Bc-074/77/12 z dnia 24 października 2012 r.

⁴ Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2013-2016, MŚ Warszawa

⁵ Art. 17.1. Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo Ochrony Środowiska, (t. jedn. Dz. U. 2006.121.902 z późn. zm.)

II. Struktura dokumentu

Na „Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020” składają się:

Spis treści

Część I Wprowadzenie - gdzie krótko opisano uwarunkowania prawne sporządzenia Programu, jego rolę w systemie programowania rozwoju regionu oraz związane z nim oczekiwania;

Część II Struktura dokumentu - streszczenie poszczególnych części Programu oraz schemat jego tworzenia;

Część III Problemy ekologiczne w województwie pomorskim;

gdzie wyliczono najważniejsze problemy środowiska województwa pomorskiego, stanowiące punkt wyjścia do formułowania celów i kierunków zadań a także główne konflikty o dostęp do środowiska;

Część IV Cele POŚWP 2013-2016

strategiczna część dokumentu – zawiera cele perspektywiczne, średniookresowe, priorytetowe oraz kierunki działań. Zapisy kierunków działań poprzedzono krótkimi charakterystykami stanu i problemów środowiska, wybranych uwarunkowań wynikających z przepisów prawa, oraz czasem syntetyczne oceny. Te partie tekstu oznaczono jako „stany wyjściowe” lub „uwarunkowania wyjściowe”

Część V Konsekwencje zobowiązań stowarzyszeniowych

przywołano najważniejsze akty prawa wspólnotowego, będące źródłem zobowiązań w sferze środowiska, a także ewentualne konsekwencje ich niedotrzymania;

Część VI Zarządzanie POŚWP 2013-2016 - opisano tu zagadnienia związane z realizacją Programu, w tym instrumenty prawne, ekonomiczno-finansowe i społeczne. W tej części znalazł też miejsce schemat zarządzania Programem oraz harmonogram realizacji.

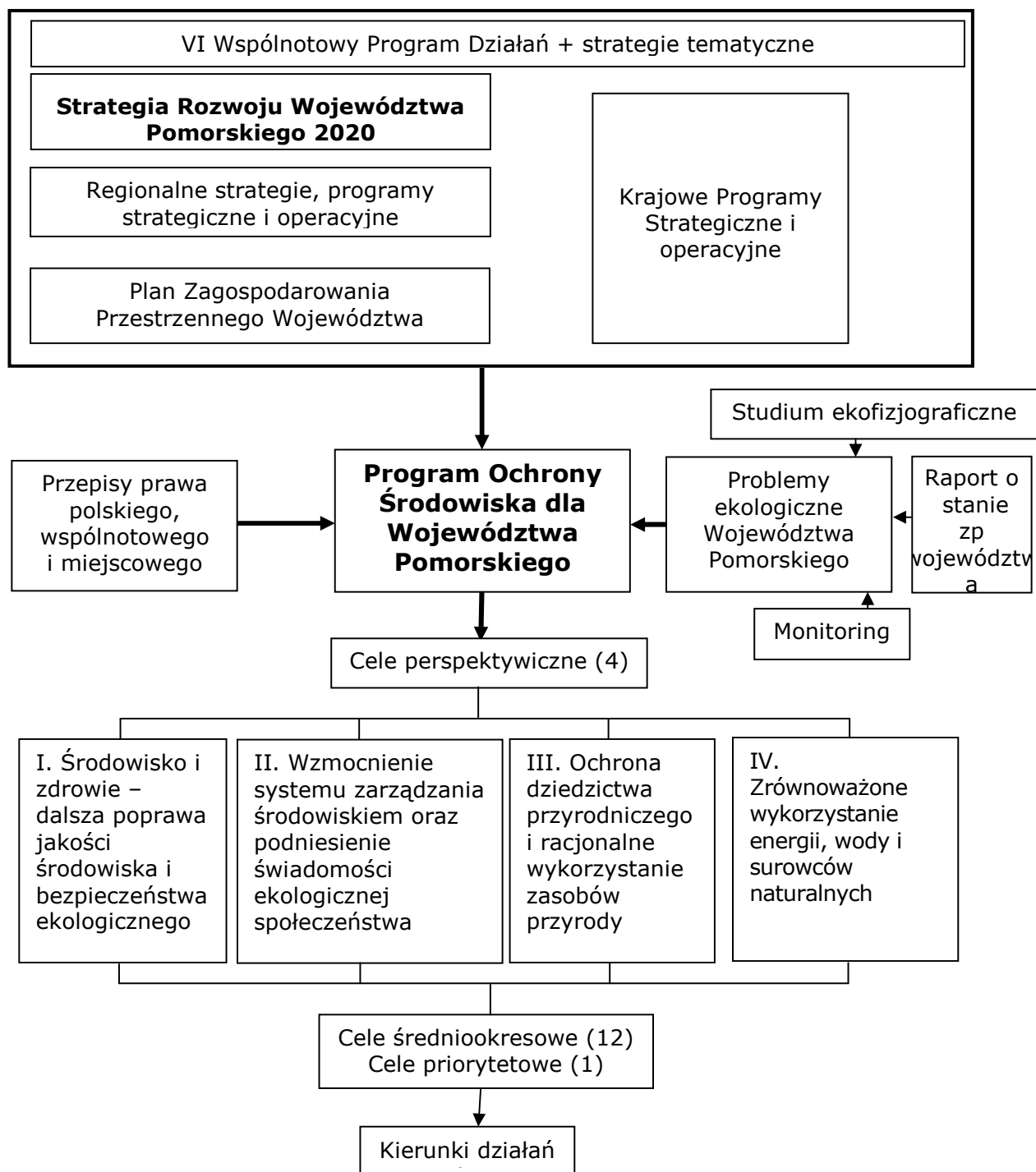
Część VII Monitoring POŚWP 2013-2016 - traktuje o zasadach i problemach monitoringu wdrażania Programu oraz przedstawia wskaźniki oceny skuteczności realizacji.

Część VIII Aspekty finansowe realizacji Programu - przedstawiono możliwe źródła finansowania Programu oraz przewidziane w dokumentach operacyjnych kwoty na cele ekologiczne

Część IX - zawiera **wytyczne** dla powiatowych programów ochrony środowiska

Część X – Bibliografia, materiały źródłowe

Część XI - Spis tabel, schematów, rysunków i wykresów

Schemat 1. Schemat operacyjny tworzenia Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020.

III. Problemy ochrony środowiska w województwie pomorskim

Podstawowym źródłem informacji o stanie środowiska, które wykorzystano formułując Program była charakterystyka stanu środowiska zawarta w Raporcie o stanie zagospodarowania przestrzennego Województwa Pomorskiego dla okresu 2008-2009, którą uzupełniono – gdzie było to możliwe – o dane na koniec roku 2010, pochodzące z PMŚ, ankiet gminnych.

Zidentyfikowane problemy ochrony środowiska w województwie pomorskim, przedstawione w POŚWP 2007-2010, w przeważającej większości pozostały nadal aktualne. W efekcie niezłej koniunktury gospodarczej i rosnącej zamożności części społeczeństwa obserwuje się nasilenie części z nich. Poniżej przedstawiono najistotniejsze problemy, które były podstawą do sformułowania celów i kierunków działań niniejszego Programu:

1. narasta koncentracja różnorodnych zagrożeń środowiska (w tym możliwości wystąpienia poważnych awarii) w obszarach najintensywniej zagospodarowanych i zaludnionych – m.in. w obszarze metropolitalnym oraz w korytarzu transportowym po obu stronach doliny Wisły. Mogą one znacząco negatywnie oddziaływać na środowisko, w tym na wody Zatoki Gdańskiej oraz na przyrodnicze obszary chronione (w tym liczne obszary Natura 2000);
2. zagrożenie degradacją cennych i wrażliwych walorów środowiska w strefie przymorskiej nadkoncentracją funkcji turystycznej i znacznym przyrostem terenów inwestycyjnych;
3. zagrożenia różnorodności biologicznej przez fragmentację siedlisk wrażliwych gatunków, nadmierną eksploatację oraz inwazje obcych gatunków w wyniku postępującej urbanizacji, procesów eutrofizacji wód, odwadniania terenów wodno-błotnych, zakwaszania i zanieczyszczania gleb, znacznego udziału monokultur produkcyjnych w agrocenozach i zbiorowiskach leśnych;
4. słaba spójność przyrodniczych obszarów chronionych, szczególnie w zachodniej części województwa (rys.1) oraz nieskuteczna ochrona części cennych walorów przyrodniczych i niewielki przyrost powierzchni objętych ochroną obszarów o cennych i unikatowych walorach;
5. generalnie niezadowalająca jakość wód płynących (w 2009 roku wg obowiązujących kryteriów oceny – stan jednolitych części wód rzecznych dobry – 22,4%, zły – 59,7%, nie oceniono – 17,9%. Złą lub niezadowalającą jakość wód notowano głównie w punktach usytuowanych poniżej zrzutu ścieków z oczyszczalni komunalnych, na terenie dużych miast oraz w przekrojach przyujściowych rzek. Wody dolnej Wisły, odzwierciedlającej zaniedbania gospodarki wodno-ściekowej na powierzchni ponad 60% powierzchni kraju, sklasyfikowano w klasie III ze względu na wskaźniki biologiczne i sanitarne (rys.2);
6. niezadowalająca jakość wód Zalewu Wiślanego, związana z zanieczyszczeniami wnoszonymi przez wpływające rzeki, w tym z terytorium Federacji Rosyjskiej oraz spływ zanieczyszczeń obszarowych, pochodzących z rolniczych terenów Żuław. W wodach Zalewu obserwuje się powolny spadek zawartości tlenu rozpuszczonego, wzrost zawartości łatwo rozkładalnych substancji organicznych, a stężenia chlorofilu „a” mają tendencję rosnącą;
7. zanieczyszczenie wód Morza Bałtyckiego, Zatoki Gdańskiej i Puckiej oraz Zalewu Wiślanego, którego źródłem, oprócz eksploatacji statków, są spływy pochodzące z lądu, m. in. zanieczyszczenia wnoszone przez wpływające rzeki, brak w części aglomeracji nadmorskich kanalizacji dla odprowadzania i oczyszczania wód opadowych i roztopowych oraz spływy z obszarów rolnych, przyspieszające eutrofizację.

8. lokalnie niezadowalająca jakość wód podziemnych, głównie na Żuławach, w dolinie Wisły i strefie nadmorskiej, uwarunkowana czynnikami naturalnymi, ujawniająca się w strefie nadmorskiej zwłaszcza przy nadmiernym (lokalnie) poborze wód (rys.2),
9. mimo znacznego postępu w tej dziedzinie, nadal niedostateczny rozwój systemów kanalizacji sanitarnej i oczyszczania ścieków, w szczególności na terenach wiejskich (rys.4-6);
10. znaczne zagrożenie powodzią oraz, w mniejszym stopniu, osuwiskami, głównie na Żuławach, w dolinie Dolnej Wisły i strefie przymorskiej; zły stan techniczny systemów osłony przeciwpowodziowej i odwodnienia Żuław, nie gwarantujący zabezpieczenia przeciwpowodziowego mieszkańcom oraz obniżający efektywność produkcji rolniczej (rys.7);
11. brak „Programu ochrony przed powodzią w dorzeczu Dolnej Wisły”; utrudnia podejmowanie kompleksowych działań z zakresu ochrony przed powodzią;
12. przekroczenia dopuszczalnego poziomu stężeń pyłu PM10 oraz PM2,5, którego powodem jest przede wszystkim niska emisja pochodząca z indywidualnych palenisk domowych na paliwa stałe, zwłaszcza w zwartej zabudowie, położonej w nieckach terenowych.
13. stale wzrasta poziom benzo(a)pirenu (BaP) w powietrzu, który przekracza docelowy poziom określony w Dyrektywie 2004/107/WE w obu strefach województwa pomorskiego, w 2011 r. 8 z 9 stanowisk mierzących to zanieczyszczenie.
14. utrzymujące się zagrożenie hałasem terenów zabudowy mieszkaniowej (przede wszystkim w miastach i sąsiedztwie tras komunikacyjnych o intensywnym ruchu) oraz lotnisk, czemu nie towarzyszą skuteczne działania na rzecz jego ograniczenia. Nadal brakuje obwodnic obszarów gęsto zamieszkałych, jednocześnie rośnie liczba decyzji budowlanych wydawanych w sąsiedztwie dróg. Wzrost ruchu lotniczego na istniejącym lotnisku w Rębiechowie oraz rozpoczęta budowa kolejnego lotniska w sąsiedztwie Gdyni;
15. brak szczelnego systemu zbiórki powstających odpadów komunalnych powoduje, iż rośnie liczba dzikich wysypisk i odpadów porzucanych w środowisku;
16. pogłębiający się bezład przestrzenny, zwłaszcza w obszarze aglomeracji trójmiejskiej, otoczeniu miast, głównych dróg i w atrakcyjnych strefach rekreacyjnych oraz zanikanie tradycyjnego krajobrazu kulturowego;
17. niewystarczająca wiedza ekologiczna społeczeństwa i występujący brak akceptacji społeczności lokalnych dla działań ekologicznych (składowiska i obiekty unieszkodliwiania odpadów, poszerzanie zakresu ochrony istniejących i tworzenie nowych obszarów objętych ochroną prawną, ograniczenia w działalności gospodarczej);
18. brak zintegrowanego systemu pozwalającego na gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie danych o stanie i jakości środowiska pozyskiwanych z różnych źródeł. Monitoring jest realizowany w minimalnym wymaganym zakresie. W przypadku wzrostu zapotrzebowania na informację o środowisku, wynikającą z konieczności monitorowania np. lokalnych programów naprawczych lub realizacji celów określonych w programie ochrony środowiska województwa pomorskiego środki, jakimi dysponuje WIOŚ, mogą być niewystarczające.
19. narastające trudności w zabezpieczeniu wartości i walorów środowiska objętych ochroną prawną, wynikające z niekontrolowanej presji osadniczej i rabunkowej gospodarki turystycznej, szczególnie w pasie nadmorskim.

Problemy, których rozwiązanie przeciąga się w czasie, bądź też nie są podejmowane działania informacyjne - łagodzące skutki, często owocują powstawaniem konfliktów społecznych.

Przyczyną konfliktów może być obiektywne zagrożenie środowiska, przede wszystkim zdrowia i życia ludzi, ale też niechęć społeczności lokalnych wobec wprowadzania w otoczeniu nowych przedsięwzięć gospodarczych, a także rozwiązań podnoszących

poziom ochrony środowiska. W tych ostatnich sytuacjach potrzebom ochrony przyrody bądź krajobrazu przeciwstawiane są potrzeby człowieka: zagrożenie osiągniętego poziomu życia, bądź w ogóle podstaw bytowania.

W odniesieniu do funkcjonujących bądź lokalizowanych przedsięwzięć gospodarczych nierzadko sporządzane oceny ich oddziaływania na środowisko lub eksperckie opracowania wykazują niską szkodliwość instalacji dla zdrowia. Wskutek tego są kontestowane przez mieszkańców, którzy zarzucają im brak obiektywności i forsowanie interesów przedsiębiorców.

Pośród charakterystycznych konfliktów o dostęp do środowiska w województwie pomorskim można wymienić:

1. Niezadowolenie mieszkańców narażonych na uciążliwości odorowe emitowane przez Regionalne Instalacje Przetwarzania Odpadów Komunalnych (Szadółki, EKO-Dolina) i duże oczyszczalnie ścieków, a także przedsiębiorstwa, w tym Lotos SA w Gdańsku, zakłady spirytusowe, funkcjonujące i rozbudowywane duże fermy chowu zwierząt oraz planowane biogazownie;
2. Silnie artykułowane protesty przeciwko lokalizacji farm elektrowni wiatrowych na lądzie oraz na wodach przybrzeżnych i terytorialnych (na wysokości gminy Krokowa, zatoka Pucka, Ławica Słupska);
3. Aprobowana przez władze gminne, presja właścicieli nieruchomości rolnych położonych w granicach obszarów chronionych, szczególnie w Nadmorskim Parku Krajobrazowym (Półwysep Helski, wybrzeża klifowe i Karwieńskie Błota), a także w Kaszubskim Parku Krajobrazowym oraz na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi do zmiany przeznaczenia gruntów na budowlane, wkraczająca intensywna zabudowa i wykorzystanie gospodarcze, także o charakterze samowoli;
4. Protest mieszkańców miejscowości wiejskich i osiedli satelitarnych m. Gdańska – głównie w gminie Żukowo, lecz także w gminie Nowa Wieś Lęborska- przeciwko przewidywanemu nasileniu uciążliwości związanych z planowanymi obwodnicami Gdańska i Lęborka;

Przykładem konfliktu potencjalnego jest zadekretowana w dokumentach rangi państwowej realizacja przekopu przez Mierzeję Wiślaną. Mieszkańcy gminy Krynica Morska podnoszą znaczną potencjalną szkodliwość tego przedsięwzięcia dla trwałości plaż oraz czystości wód Zalewu. W tej sytuacji postawę przyjętą przez samorząd województwa, gdzie ewentualne uczestnictwo w przedsięwzięciu jest warunkowane uprzednim sporządzeniem dokumentacji przedstawiającej kompleksowo i rzetelnie jego oddziaływanie na środowisko należy ocenić jako modelową. Niestety, takie podejście nie jest bynajmniej powszechne, gdyby tak było – ilość konfliktów o dostęp do środowiska byłaby na pewno mniejsza.

IV. Cele Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020

Program nie formułuje celu generalnego, przyjmując, że **Misja Województwa Pomorskiego, zawarta w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020** dostatecznie mocno podkreśla pierwszorzędą potrzebę zachowania dobrego stanu środowiska, jako podstawowego warunku zrównoważonego i harmonijnego rozwoju.

Cele perspektywiczne, oznaczone w dokumencie cyframi rzymskimi, nawiązują do priorytetów VI Wspólnotowego Programu Działań w zakresie środowiska naturalnego oraz Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-12 z perspektywą 2013-16. Z uwagi na niewielki wpływ skali regionalnej na zmiany klimatu, nie formułuje się w tym zakresie celu perspektywicznego (jak ma to miejsce w PEP). Jednak zagadnienia związane tak z przeciwdziałaniem, jak ograniczaniem niekorzystnych skutków zjawiska, zostały omówione w diagnozie szczegółowej, a liczne kierunki działań przypisane kilku celom średniookresowym.

Ustanawia się 4 cele perspektywiczne, o charakterze stałych dążeń i perspektywie osiągnięcia poza rokiem 2020, które – spełniając rolę osi priorytetowych - wyznaczają jednocześnie grupy celów realizacyjnych:

- I. Środowisko dla zdrowia – dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego;**
- II. Podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz aktywacja rynku na rzecz środowiska**
- III. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody,**
- IV. Zrównoważone wykorzystanie energii, wody i surowców naturalnych.**

Kolejny poziom stanowią cele średniookresowe (realizacyjne, osiągnięcie możliwe w rozszerzonym okresie programowania: do roku 2020). W Programie sformułowano **12 celów średniookresowych**;

Projekt zakłada perspektywę realizacji większości celów do roku 2020. W dwu przypadkach dokonano wydzielenia okresu 2013-2016, formułując cele priorytetowe. Z uwagi na rangę zapisanych w Traktacie Akcesyjnym problemów, sformułowano **jeden cel priorytetowy**, którego realizacja powinna zakończyć się w roku 2015 lub wcześniej.

Do realizacji celów prowadzić będą sformułowane dla każdego z nich kierunki działań. Przeważająca większość wymagać będzie współdziałania wielu podmiotów publicznych, gospodarczych, a także organizacji pozarządowych.

Poziom Celów Średniookresowych i Priorytetowych odwołuje się wprost do Polityki Ekologicznej Państwa 2009-2013. Natomiast na poziomie Kierunków Działań następuje identyfikacja ze Strategią Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

I. Środowisko dla zdrowia – dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego;

Pierwszy cel średniookresowy (2013-2020)

1 (I-1) Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych, w tym wód przybrzeżnych⁶

w obrębie celu wskazano też cel priorytetowy

Stan wyjściowy

Największym wyzwaniem w zakresie ochrony wód jest realizacja wymagań Dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000, zwanej Ramową Dyrektywą Wodną (RDW). Dyrektywa, jako podstawowe narzędzie polityki wodnej krajów członkowskich UE, zakłada osiągnięcie do 2015 r. dobrego stanu ekologicznego i chemicznego wód powierzchniowych i dobrego stanu chemicznego i ilościowego wód podziemnych. W Prawie wodnym, które transponuje Dyrektywę, głównym narzędziem planistycznym są plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, które zostały przyjęte przez Radę Ministrów w lutym 2011 r. Plany gospodarowania wodami dla obszarów dorzeczy wraz z Programem wodno-środowiskowym kraju mają służyć realizacji celów środowiskowych zapisanych w art. 38 Prawa wodnego oraz w art. 4 Ramowej Dyrektywy Wodnej.

W ramach prowadzonego monitoringu diagnostycznego 2009 roku stwierdzono, iż stan ogólny dobry dotyczył 22,4% jednolitych części wód rzecznych, zaś zły – 59,7% jednolitych części wód rzecznych. Badane wody nie spełniały wymagań, jakim powinny odpowiadać wody śródlądowe będące w warunkach naturalnych środowiskiem życia ryb łososiowych i karpiowatych. Przyczyną był przede wszystkim zbyt wysoki, w stosunku do wymaganego, poziom azotanów i fosforu ogólnego, notowany we wszystkich punktach kontrolnych. Wbrew wynikom badań, w monitorowanych rzekach bytuje wiele gatunków ryb, w tym także łososiowatych. Rozbieżność pomiędzy teorią a rzeczywistością jest skutkiem sposobu implementacji przepisów unijnych do prawa krajowego, gdzie wartości graniczne kilku wskaźników przyjęto zbyt rygorystycznie, przekraczając faktyczne wymagania bytowe ryb.

Monitoring diagnostyczny prowadzony w roku 2010 objął 69 jednolitych części wód rzecznych, niemniej ocenę stanu ogólnego wykonano jedynie dla 6 jednolitych części wód. Charakteryzowały się one złym stanem ogólnym.

W 2010 roku 8 jezior (połowa spośród badanych) charakteryzowało się bardzo dobrym i dobrym stanem ekologicznym. Stan wód pozostałych akwenów był umiarkowany, słaby i zły. We wszystkich badanych jeziorach stwierdzono dobry stan chemiczny. Jednak stan jcw jeziornych, stanowiący wypadkową stanu ekologicznego i stanu chemicznego wykazał, że tylko jeziora: Bobięcińskie Wielkie, Brodno Wielkie, Choczewskie i Sumińskie charakteryzowały się stanem dobrym. Natomiast stan wód jezior: Gwiazdy, Laska, Przywidzkie Wielkie i Tuchomskie jest zły.

W wyniku przeprowadzonej oceny jezior wody 9 spośród nich zakwalifikowano do zagrożonych eutrofizacją (Laska, Gwiazdy, Przywidzkie Wlk., Sumińskie, Tuchomskie, Klasztorne Duże, Zajezierskie, Wierzysko, Grabowskie). W pozostałych 7 jeziorach wody spełniały kryteria oceny.

Istotnym problemem jest znaczne zanieczyszczenie wód Morza Bałtyckiego, w tym wód Zalewu Wiślanego. Opierając się na wynikach badań wykonanych w roku 2010 stan wód Zalewu oceniono jako zły, z uwagi na jakość wskaźników biologicznych oraz niektórych wskaźników fizykochemicznych.

⁶ Cel realizuje zapisy Celu Średniookresowego 4.3.2. oraz kierunków działań zapisanych w p. 2.7.3. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2013-2016.

Kierunki działań:

1. Realizacja zobowiązań określonych w Krajowym programie oczyszczania ścieków komunalnych dla aglomeracji od 2 000 do 15 000 RLM⁷.
2. Realizacja inwestycji poprawiających stan wód przybrzeżnych, w tym budowy i rozbudowy systemów odbioru i oczyszczania wód opadowych⁸.
3. Realizacja inwestycji mających na celu poprawę jakości wody przeznaczonej do spożycia, w tym budowy lub modernizacji urządzeń i sieci wodociągowych.
4. Realizacja przedsięwzięć na rzecz wyposażania aglomeracji poniżej 2 000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji sanitarnej, a tam, gdzie nie jest to opłacalne ekonomicznie – indywidualnych systemów zbierania lub oczyszczania ścieków socjalno-bytowych⁹.

Cel Priorytetowy (2015)

I - 1A Wyposażenie w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów wszystkich aglomeracji powyżej 15 000 RLM"

Stan wyjściowy

Z osiągnięciem dobrego stanu wód ściśle związane są inwestycje w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków. Prowadzone w latach 2007 – 2011 działania inwestycyjne w zakresie ochrony wód, które wyznacza Krajowy program oczyszczania ścieków komunalnych oraz postanowienia Traktatu Akcesyjnego nie doprowadziły do osiągnięcia celu, postawionego w POŚWP 2007-2010. Pomimo rozbudowy sieci kanalizacyjnych tylko dwie aglomeracje na pięć z grupy ponad 100 000 RLM osiągnęły wymagany poziom obsługi mieszkańców zbiorczymi systemami kanalizacyjnymi (Słupski i Puck) - wyrażonego jako % RLM korzystających ze zbiorczej sieci kanalizacji sanitarnej, zaś w aglomeracjach z grupy od 15 000 do 100 000 RLM wymagany poziom obsługi mieszkańców zbiorowymi systemami kanalizacji sanitarnej osiągnęło zaledwie 6 z 20 aglomeracji (Chojnice, Człuchów, Jastarnia, Łeba, Rowy i Starogard Gdański). Jednakże w kolejnych ośmiu aglomeracjach z grupy od 15 000 do 100 000 RLM (tj.: Bytów, Hel, Kościerzyna, Kwidzyn, Miastko, Sztum i Władysławowo) – osiągnięcie ww. wymogów nie wymaga podjęcia działań inwestycyjnych, lecz jedynie zweryfikowania wielkości aglomeracji wyznaczonej w drodze rozporządzenia Wojewody Pomorskiego, bądź przeszacowania liczby turystów korzystających z sieci kanalizacji sanitarnej.

Kierunki działań:

- 1 Realizacja zobowiązań określonych w Krajowym programie oczyszczania ścieków komunalnych przewidzianych dla aglomeracji powyżej 15 000 RLM¹⁰.

⁷ Realizuje kierunek działania 3.3.1. Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 – Rozwój systemów odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych oraz opadowych i roztopowych

⁸ jw.

⁹ Realizuje kierunek działania 3.3.1. Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 – Rozwój systemów odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych oraz opadowych i roztopowych

¹⁰ jw.

Drugi cel średniookresowy (2013-2020)

2 (I-2) Osiągnięcie i utrzymywanie standardów jakości środowiska, wpływających na warunki zdrowotne¹¹

Stan wyjściowy

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/50/WE z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystsze powietrze dla Europy (CAFE) wprowadziła nowe normy jakości powietrza w zakresie drobnych cząstek pyłu zawieszonego (PM_{2,5}) w powietrzu oraz zweryfikowała i skonsolidowała istniejące akty unijne w zakresie ochrony powietrza (96/62/WE, 99/30/WE, 2000/69/WE, 2002/3/WE).

Wśród wspólnotowych aktów prawnych w dziedzinie ochrony powietrza istotne znaczenie mają także:

- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/1/WE z dnia 15 stycznia 2008 r. dotyczącą zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli - pakiet energetyczno-klimatyczny Unii Europejskiej,
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/80/WE z dnia 23 października 2001 r. w sprawie ograniczenia emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza z dużych obiektów energetycznego spalania,
- dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/WE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola).

Regulacje unijne dotyczące ochrony powietrza zostały transponowane do prawa polskiego, przede wszystkim do ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.) oraz ustawy z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (Dz. U. Nr 122, poz. 695 z późn. zm.).

Wdrażanie celów wspólnotowej strategii tematycznej dotyczącej zanieczyszczenia powietrza wiąże się też z potrzebą znaczącego zmniejszenia emisji SO₂, NO_x, lotnych związków organicznych, pyłu PM_{2,5} oraz amoniaku.

Dyrektywa nr 2004/107/WE zobowiązała do rozszerzenia monitoringu na następujące substancje: arsen, kadm, rtęć, nikiel i wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne w otaczającym powietrzu.

Dodatkowe zobowiązania do redukcji emisji gazów cieplarnianych (dwutlenku węgla, metanu, podtlenku azotu i in.), związane z przeciwdziałaniem zjawisku ocieplenia klimatu nakłada Protokół z Kioto.

Największym źródłem emisji do powietrza w województwie pomorskim jest energetyka i przemysł. Wśród 81 zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza¹² są elektrociepłownie i ciepłownice (np. EC Gdańsk i EC Gdynia należące do Elektrociepłowni Wybrzeże S.A.) oraz zakłady przemysłowe wymagające znacznych ilości energii do procesów technologicznych (np. Rafineria Grupy Lotos S.A. w Gdańsku, International Paper Kwidzyn, Gdańskie Zakłady Nawozów Fosforowych). Jednak duże źródła emisji technologicznej mają stosunkowo niewielki wpływ na jakość powietrza w miejscach stwierdzonych przekroczeń dopuszczalnych wielkości emisji. Problemem w dalszym ciągu pozostaje tzw. „niska emisja” i emisja ze źródeł liniowych. Indywidualne przestarzałe, niskosprawne paleniska domowe, często ogrzewane paliwem złej jakości, wtórne pylenie z podłoża i pochodzące ze stale zwiększającego się ruchu kołowego stanowi, przy niekorzystnych warunkach pogodowych, istotne źródło zanieczyszczenia powietrza. Utrzymuje się także wysoka emisja związana z transportem samochodowym powodującym powstanie znacznych ilości tlenków azotu i benzenu.

¹¹ Cel realizuje zapisy Celu średniookresowego 4.2.2. oraz kierunków działań zapisanych w p. 2.7.3. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2013-2016;

¹² Ochrona środowiska 2011, GUS, Warszawa 2011.

Na podstawie pomiarów prowadzonych w 2011 r. odnotowano przekroczenia¹³:

- pyłu zawieszonego PM₁₀ – w strefie aglomeracji trójmiejskiej (na stacjach w Gdańsku przy ul. Leczkowa i Głębokiej) oraz w strefie pomorskiej (na stacjach w Kościerzynie, Wejherowie, Starogardzie Gdańskim, Słupsku i Kwidzynie. W porównaniu z rokiem 2010 wzrosła o 2 liczba stacji, gdzie stwierdzono niedotrzymywanie standardów jakości powietrza. Obydwie stacje są nowymi, pracującymi od stycznia 2011 roku.
- poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym PM₁₀ na 8 z 9 stanowisk mierzących to zanieczyszczenie. Wysokie stężenie benzo(a)piranu notowano w okresie grzewczym, latem poziomy spadał praktycznie do zera. Jego głównym źródłem są przestarzałe, niskosprawne paleniska domowe, często ogrzewane paliwem złej jakości. Od chwili rozpoczęcia pomiarów (w roku 2007) rosła obserwowana pozioma stężenie średnich benzo(a)pirenu w pyłe zawieszonym dla wszystkich stacji w województwie (wzrost z 1,5 ng/m³ w roku 2007 do 2,93 ng/m³ w roku 2011).
- długoterminowe (ustalone na rok 2020) poziomy dla ozonu. W obydwu strefach województwa są stacje, gdzie nie są dotrzymane wymienione standardy dla tej substancji ze względu na ochronę zdrowia oraz ochronę roślin.

W latach 2009-2010, zgodnie z Art. 91. 3. Ustawy Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 Nr 25, poz.150 j.t. ze zm.) Sejmik województwa Pomorskiego przyjął Programy Ochrony Powietrza dla stref, gdzie stwierdzono przekroczenia standardów jakości powietrza: kartusko-kościerskiej, kwidzyńsko-tczewskiej, pucko-wejherowskiej, strefy miasto Słupsk, oraz strefy aglomeracji trójmiejskiej. Od 2010 roku WIOŚ w Gdańsku dokonuje oceny stanu jakości powietrza dla 2 stref określonych w Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza (Dz. U. z 2012 r. poz. 914). Docelowo programy ochrony powietrza zostaną opracowane dla obu stref.

Dyrektywa 2002/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (Dz. Urz. WE L 189 z 18.07.2002, str. 12) wprowadziła trzy rodzaje aktywności:

- ustalenie i przyjęcie przez Państwa Członkowskie wspólnych wskaźników oceny hałasu i wspólnych europejskich metod ich wyznaczania (art. 5 i 6 Dyrektywy),
- sporządzenie strategicznych map akustycznych dla wyznaczonych wg. jednolitego kryterium obszarów (art. 7 Dyrektywy),
- opracowanie w oparciu o sporządzone mapy i realizacja wieloletnich programów ochrony środowiska przed hałasem (art. 8 Dyrektywy) tzw. „planów działań”,

Wymagania te zostały implementowane do ustawy Prawo ochrony środowiska (tj. Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.).

Pogarszanie klimatu akustycznego w województwie pomorskim spowodowane jest głównie stałym wzrostem natężenia ruchu pojazdów. Zapełniają się główne ciągi komunikacyjne, rośnie ruch na drogach i ulicach lokalnych, w ostatnich latach także liczba inwestycji i remontów. Powiększa się powierzchnia zabudowy mieszkaniowej zagrożonej hałasem, wydłuża czas ekspozycji na ponadnormatywny hałas - szczególnie w porze nocnej - zwiększając dyskomfort wypoczynku. Stan dróg, ulic i linii kolejowych poprawia się wolno, co ma wpływ na poziom hałasu w środowisku. Wzrasta natężenie ruchu lotniczego i związanych z tym uciążliwości.

Do pogorszenia klimatu akustycznego przyczynia się przyrost liczby obiektów o charakterze usługowym i handlowym (markety, stacje benzynowe, działalność rozrywkowa, rzemieślnicza, warsztaty itp.) w pobliżu zabudowy chronionej (mieszkalnej). Sprzyja to przekraczaniu norm akustycznych, także z uwagi na coraz szerzej stosowane urządzenia klimatyzacyjne i powoduje rosnącą uciążliwość dla mieszkańców.

¹³ Ocena roczna jakości powietrza w województwie pomorskim. Raport za 2011 rok. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Gdańsku, Gdańsk marzec 2012.

Kierunki działań:

1. Modernizacja systemów infrastruktury ciepłej, rozwój scentralizowanych systemów grzewczych dla ograniczania niskiej emisji, w tym także liczby źródeł¹⁴.
2. Promowanie i wspieranie rozwiązań pozwalających na ograniczenie wielkości emisji zanieczyszczeń pochodzących z transportu oraz hałasu komunikacyjnego.
3. Rewitalizacja i rozwój infrastruktury transportu kolejowego i wodnego.
4. Upowszechnianie stosowania OZE w indywidualnych i lokalnych źródłach energii.
5. Rozwój sieci monitoringu powietrza.
6. Tworzenie obszarów ograniczonego użytkowania w otoczeniu obiektów, instalacji i infrastruktury transportowej, gdzie mimo zastosowania dostępnych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych nie mogą być dotrzymane standardy jakości środowiska w zakresie uciążliwości akustycznej.

Trzeci cel średniookresowy (2013-2020)

3 (I-3) Zapewnienie wysokiego stopnia odzysku odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska poprzez budowę nowoczesnego i skutecznego systemu gospodarki odpadami¹⁵

Stan wyjściowy

Unia Europejska wydała aż dziewięć dyrektyw dotyczących gospodarki odpadami. Wynikają z nich liczne zobowiązania dla Polski z których najważniejsze to:

- osiągnięcie w 2014 r. odzysku min. 60% i recyklingu 55% odpadów opakowaniowych;
- osiągnięcie w 2013 r. odzysku co najmniej 50% odpadów biodegradowalnych;
- zebranie w 2016 r. 45% zużytych baterii i akumulatorów.

W Ustawie o odpadach, która transponuje dyrektywy odpadowe, głównym narzędziem planistycznym są plany gospodarki odpadami – krajowy i wojewódzki. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018 został przyjęty Uchwałą Nr 415/XX/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 czerwca 2012 roku. Prócz tego Uchwałą Nr 416/XX/12 z dnia 25 czerwca 2012 w sprawie wykonania „Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018” (akt prawa miejscowego), Sejmik określił regiony gospodarki odpadami komunalnymi w województwie pomorskim.

Dane zawarte w bazie wojewódzkiej wskazują, że w roku 2010 w województwie wytworzono 4 996,2 tys. Mg odpadów, w tym 742 858,5 Mg odpadów komunalnych. Zebrano 1 281,0 tys. Mg, poddano odzyskowi 3 029,7 tys. Mg, a 722,3 tys. Mg unieszkodliwiono¹⁶. W porównaniu z rokiem 2005 ilość wytworzonych odpadów komunalnych zwiększyła się o około 20,8%.

Unieszkodliwianie odpadów komunalnych odbywa się głównie poprzez deponowanie na składowiskach. W roku 2010 było tych składowisk 36¹⁷, umieszczono na nich łącznie ponad 649,0 tys. Mg odpadów komunalnych.

Wszystkie składowiska funkcjonujące na terenie województwa pomorskiego spełniają wymagania formalne oraz techniczno - organizacyjne. Część z nich wchodzi w skład regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych (RIPOK), zaś składowiska w Łebczu, Gniewinie, Rybskiej Karczmi, Chlewnicy, Nieżurawie, Zielonej Hucie, Grzymisławiu, Kiełpinie, Nadziejewie, Przechlewie, Gołębiewie Wielkim, Szaleńcu, Minętach, Nowej Wsi Sztumskiej, Tczewie, Nicponi, Ropuchach wyznaczono do zastępczej

¹⁴ Realizuje następujące kierunki działań SRWP 2020: 3.2.1. – Wsparcie przedsięwzięć z zakresu efektywności energetycznej, 3.2.3. – Rozwój systemów zaopatrzenia w ciepło... oraz 3.2.4. – Zmiana lokalnych i indywidualnych źródeł energii..;

¹⁵ Cel realizuje zapisy Celu Średniookresowego 4.4.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2013-2016

¹⁶ Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego...

¹⁷ W roku 2006 58 składowisk

obsługi regionów gospodarki odpadami, do czasu zakończenia budowy instalacji regionalnych.

Odzysk odpadów komunalnych ulegających biodegradacji prowadzony jest w kompostowniach zlokalizowanych przy RIPOK w Gdańsku - Szadółkach, Czarnówku, Gilwie Małej, Bierkowie, Eko Dolinie, Sierźnie (od 2011 r.) i Starym Lesie (od 2012 r.) oraz przy niektórych oczyszczalniach ścieków np. w Słupsku, Swarzewie, Chojnicach i Przechlewie. W oczyszczalniach ścieków, procesom kompostowania podlegają głównie osady ściekowe. Odpady komunalne, odpady zielone i ogrodowe stanowią jedynie materiał strukturalny.

Obecnie na terenie województwa pomorskiego funkcjonują dwie spalarnie odpadów medycznych i weterynaryjnych o łącznej zdolności przerobowej 550 Mg/rok, które mieszczą się przy szpitalach w Chojnicach i Tczewie. Odpady te unieszkodliwiane są również w dwu spalarniach odpadów niebezpiecznych (Port Service Gdańsk, Polpharma Starogard Gdański) o łącznej zdolności przerobowej 23 200 Mg/rok. W roku 2010 na terenie województwa wytworzono takich odpadów 2 772,3 Mg. Do unieszkodliwienia przekazano 4 413,9 Mg, w tym odpady pochodzące z sąsiednich województw.

W roku 2010 wytworzono w województwie pomorskim 137 352,6 Mg odpadów niebezpiecznych, z tego ponad 66,4% w mieście Gdańsk. Największą grupę odpadów niebezpiecznych stanowią oleje odpadowe w ilości 71,5 tys. Mg¹⁸.

Kierunki działań:

1. Objęcie przez gminę wszystkich właścicieli nieruchomości systemem gospodarowania odpadami komunalnymi.
2. Rozwój systemu selektywnego zbierania odpadów komunalnych.
3. Dokończenie budowy systemu regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych, realizujących kompleksowe zagospodarowanie odpadów.
4. Intensyfikacja wdrażania technologii odgazowania składowisk odpadów komunalnych z wykorzystaniem powstałej energii.
5. Wybudowanie regionalnej instalacji do termicznego przekształcania wysokoenergetycznej frakcji odpadów.
6. Rekultywacja wszystkich zamkniętych składowisk odpadów.

Czwarty cel średniookresowy (2012-2019)

4 (I-4) Ochrona mieszkańców województwa i ich mienia przed zagrożeniami naturalnymi i skutkami katastrof naturalnych¹⁹

Stan wyjściowy

Podstawowym aktem prawa wspólnotowego, określającym wymagania w zakresie ochrony przed powodzią, jest Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, tzw. Dyrektywa Powodziowa. Zasady ochrony przed powodzią na terytorium Polski, określone zostały w ustawie Prawo wodne (tj. Dz. U. z 2012 r. poz. 145). Powyższe akty prawne obligują do sporządzenia:

1. Wstępnej oceny ryzyka powodziowego do grudnia 2011 roku,
2. Map zagrożenia i map ryzyka powodziowego do grudnia 2013 roku,
3. Planów zarządzania ryzykiem powodziowym do grudnia 2015 roku.

Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej w dniu 21 grudnia 2011 r. zatwierdził wstępną ocenę ryzyka powodziowego – pierwszy z czterech dokumentów wymaganych przez Dyrektywę i art. 88b i 88c ustawy Prawo wodne.

Województwo pomorskie, z racji swego położenia nad Bałtykiem i w delcie Wisły, należy do obszarów o wysokim ryzyku wystąpienia powodzi. Największe ryzyko dotyczy Żuław Wiślanych oraz północnej części województwa. Obecnie stan istniejącej infrastruktury

¹⁸ Wszystkie dane na podstawie Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego

¹⁹ Cel realizuje zapisy zawarte w p. 5.3. i 7.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014

przeciwpowodziowej jest niewystarczający. Ponadto dla części obszarów zurbanizowanych istotnym problemem jest zagrożenie lokalnymi podtopieniami.

Centralna i południowa części województwa należy do obszarów charakteryzujących się występowaniem zjawiska suszy. Obecnie pojemność obiektów do retencjonowania wody jest niewystarczająca.

Notowane w ostatnich latach deszcze nawalne uruchomiły na terenie Gdańska zjawiska osuwania się mas ziemnych. Potencjalnie osuwiskami zagrożona jest również intensywnie zabudowywana wysoczyzna morenowa w wielu punktach aglomeracji gdańskiej, a także odcinki stref krawędziowych dolin rzecznych, w tym Wisły i Nogatu.

Kierunki działań:

1. Realizacja Programu „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław 2030”.
2. Budowa i modernizacja systemu urządzeń i polderów przeciwpowodziowych, poprawa stanu technicznego i przepustowości koryt rzek oraz zabezpieczenie infrastruktury przyległej do rzek, z uwzględnieniem potrzeb ochrony przyrody w zlewniach rzek Przymorza i na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, wyznaczonych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego.
3. Przeciwdziałanie zabudowie terenów zagrożonych powodzią lub masowymi ruchami ziemi oraz nadmiernemu uszczelnianiu obszarów retencji wodnej; budowa zbiorników retencyjnych.
4. Zwiększania naturalnej retencji wód, renaturyzacja zniszczonych regulacjami terenów wodno-błotnych i cieków wodnych.
5. Rozwój procesu zintegrowanego zarządzania obszarami przybrzeżnymi, jako systemu pozwalającego na skuteczne rozwiązywanie problemów zabezpieczenia osadnictwa, dziedzictwa kulturowego oraz cennych zasobów środowiska.
6. Opracowanie i realizacja planu zarządzania ryzykiem powodziowym regionu wodnego Dolnej Wisły.
7. Wspieranie ustanowienia rządowego „Programu ochrony przed powodzią Regionu Wodnego Dolnej Wisły”

II. Podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz aktywacja rynku na rzecz środowiska.

Piąty cel średniookresowy (2013-2020)

5 (II-1) Kształtowanie u mieszkańców województwa pomorskiego postaw i nawyków proekologicznych oraz poczucia odpowiedzialności za stan środowiska²⁰

Założenia wyjściowe

Polityka Ekologiczna Państwa posługuje się pojęciem „stałego podnoszenia świadomości ekologicznej”. W sposób nie dość dobitny odzwierciedla ono znaczenie osiągnięcia podstawowego poziomu tej świadomości, z którym wiąże się odrzucenie nawyków i zachowań bezpośrednio zagrażających środowisku, a pośrednio człowiekowi. Należy do nich porzucanie odpadów w miejscach do tego nieprzeznaczonych, wylywanie i spuszczenie surowych ścieków do wód i gleby, spalanie w paleniskach domowych odpadów powodujących emisję trujących składników do powietrza, podpalanie łąk i lasów, nielegalna wycinka drzew i dewastacja publicznej zieleni, niszczenie siedlisk, mycie pojazdów w rzekach i jeziorach, kłusownictwo i dręczenie zwierząt. Dopiero skuteczna eliminacja tych zachowań jest dowodem uzyskania elementarnej świadomości ekologicznej, warunkując możliwość dalszego jej podnoszenia w kierunku ograniczania konsumpcyjnego stylu życia.

Kierunki działań:

1. Wspieranie tworzenia i funkcjonowania lokalnych centrów informacji i edukacji ekologicznej.
2. Dalszy rozwój i stałe doskonalenie systemu informowania społeczeństwa o jakości badanych i ocenianych składników środowiska. www.infoeko.pomorskie.pl
3. Wspieranie instytucji i stowarzyszeń prowadzących w terenie edukację ekologiczną wśród młodzieży szkolnej, mieszkańców i turystów na szczeblu regionalnym i lokalnym;
4. Wspieranie aktywności obywatelskiej, powstawania i rozwoju regionalnych i lokalnych agend organizacji ekologicznych oraz nowych podmiotów artykułujących ekologiczne interesy społeczności lokalnych.
5. Współpraca samorządów z mediami w zakresie promocji wiedzy i zachowań proekologicznych, Organizacja debat publicznych, podnoszących problemy ekologiczne na przykładzie lokalnych konfliktów.

Szósty cel średniookresowy (2012-2019)

6 (II-2) Aktywizacja rynku do działań na rzecz środowiska²¹, zwiększenie roli ekoinnowacyjności w procesie rozwoju regionu

Założenia wyjściowe:

Wielokrotnie potwierdzona została słuszność tezy, że najbardziej skutecznie problemy ochrony środowiska rozwiązywane są przez mechanizmy rynkowe. Rynek jest bezwzględny dla wartości, których nie można szybko i łatwo zamienić na zysk, środowisko i przyroda stanowią ich dobry przykład. Znane są jednak sytuacje, gdy rynek dostrzega możliwość korzystnego ich spieniężenia i natychmiast to czyni. **Dlatego warto**

²⁰ Cel realizuje zapisy Celu Średniookresowego nr 2.4.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 (...)

²¹ Cel realizuje zapisy Celów Średniookresowych nr 2.2.2. i 2.5.2. oraz Kierunku Działań 2.3.3. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 ...

aktywizować rynek do działań na rzecz środowiska, gdyż osiągniętych tą drogą efektów faktycznie nie uzyska się w żaden inny sposób.

Wysokie koszty produktów „ekologicznych” są pochodną niewielkiego popytu i skali wytwarzania. Dotyczy to żywności, odzieży, energooszczędnych urządzeń AGD i innych. Wymienione dobra nie znikają jednak z rynku - wręcz przeciwnie - z roku na rok ich podaż rośnie. Dzieje się tak w znacznej części za sprawą ludzi relatywnie zamożnych, którzy są gotowi realizować swe pragnienia wyższym kosztem i w niedostępnych dla innych rejonach. Można oczekiwać, że w miarę wzrostu popytu, ceny znacznej części produktów – nawet znacznie – spadną, jak np. paneli słonecznych i baterii fotowoltaicznych.

Innowacyjność, gospodarka oparta na wiedzy i wdrażanie nowych technologii mają stać się dźwigniami rozwoju województwa pomorskiego (patrz zapisy Strategii rozwoju województwa 2020;

Cel ma charakter permanentny: system winien stymulować powstawanie innowacji, zapewniając następnie ich implementowanie do gospodarki. Jednak, choć sprawa jest wielkiej wagi, z uwagi na niezadowalający i niestety zdradzający symptomy pogorszenia stan obecny, widocznego postępu nie można raczej oczekiwać wcześniej, niż przed rokiem 2020.

Kierunki działań:

1. Wspieranie powstawania i rozwoju produkcji i dystrybucji produktów pochodzących z certyfikowanych gospodarstw i przetwórci ekologicznych.
2. Upowszechnienie stosowania w administracji publicznej „zielonych zamówień”, promowanie posiadaczy certyfikatów i znaków ekologicznych oraz wymagań ekologicznych w odniesieniu do zamawianych produktów.
3. Wspieranie rozwiązań opartych o innowacyjne wykorzystanie zasobów środowiska, szczególnie obszaru przybrzeżnego.

III. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody

Siódmy cel średniookresowy (2013-2020)

7 (III-1) Ochrona krajobrazu i różnorodności biologicznej, powstrzymanie procesów degradacji oraz poprawa spójności systemu obszarów chronionych²²

Założenia wyjściowe

Województwo pomorskie cechują ponadprzeciętne walory przyrodnicze, wynikające ze znacznego zróżnicowania środowiska i krajobrazu oraz stopnia zachowania naturalności niektórych ekosystemów. Ich ochrona prowadzona jest w ramach ustawowego systemu obszarów chronionych obejmującego dwa parki narodowe: Słowiński i Borów Tucholskich, 129 rezerwatów przyrody, 102 obszary Natura 2000, 9 parków krajobrazowych, 44²³ obszary chronionego krajobrazu oraz obiekty ochrony indywidualnej. Obejmują one łącznie 32,7% powierzchni województwa²⁴ (Polska 32,4%)²⁵. Obszarów chronionych

²² Cel realizuje zapisy kierunków działań zapisanych w p. 3.1.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2013-2016

²³ OChK Dolina Rzeki Debrzynki nie posiada uregulowanej sytuacji prawnej, gdyż pominięty został w Uchwale Sejmiku, Nie zmienia to zasadniczo jego sytuacji prawnej, bowiem nowelizacja Ustawy o ochronie przyrody, przekazująca kompetencje do ustanawiania OChK samorządom województw, nie likwidowała z automatu obszarów ustanowionych decyzjami rad gmin. Wobec nie przeprowadzenia procedury likwidacji wymienionego OChK, zgodnie z art. 23 ustawy o ochronie przyrody, należy uznawać go za istniejący, zgodnie z Uchwałą Nr XXXVI/266/97 Rady Miasta w Debrznie. Sytuacja ta wymaga jednak uporządkowania od strony formalno-prawnej

²⁴ Czocharński J. i in., 2006, Studium ekofizjograficzne województwa pomorskiego, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk

²⁵ Ochrona środowiska 2011, GUS Warszawa, s. 280;

rozmieszczone są głównie w centralnej części regionu, brakuje przestrzennej łączności obszarów w części zachodniej i wschodniej. Brak rekompensat z tytułu ograniczeń w prowadzeniu działalności gospodarczej w obszarach objętych ochroną prawną powoduje, że samorządy lokalne nie sprzyjają tworzeniu nowych wielkoobszarowych form ochrony przyrody.

Na podstawie zalecenia 15/5 HELCOM wdrażającego postanowienia konwencji helsińskiej wyznaczono polskie bałtyckie obszary chronione BSPA²⁶. W granicach województwa pomorskiego są to: Słowiński Park Narodowy, Nadmorski Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Mierzeja Wiślana, a na wodach przybrzeżnych Ławica Słupska.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego wyznaczono korytarze ekologiczne, sprzyjające zachowaniu warunków trwałości roślinności i rozmnażania oraz migracji organizmów. Zapewniając spójność przestrzenną, są one bardzo ważne dla utrzymania różnorodności biologicznej obszarów przyrodniczych. Włączane są do nich zwłaszcza obszary o wysokiej lesistości, doliny rzeczne, zbiorniki wodne, obszary bagienne, nieużytkowane łąki, istniejące i projektowane obszary chronione. Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą do roku 2016 zakłada, że w systemie ochrony przyrody należy uwzględnić korytarze ekologiczne, jako miejsca dopełniające obszarową formę ochrony przyrody, póki co, korytarze ekologiczne nie są jednak formą prawnej ochrony przyrody.

Ożywienie gospodarcze ostatnich lat skutkuje rosnącym naciskiem inwestycyjnym na nowe tereny. Nasila się intensywna urbanizacja terenów podmiejskich, wzrastają potrzeby transportowe. Rośnie popyt na atrakcyjnie położone, często cenne pod względem przyrodniczym i wrażliwe grunty. Wzmaga się presja masowej turystyki oraz rozwoju budownictwa letniskowego na terenach przybrzeżnych i w otoczeniu zbiorników wodnych. Utrzymywane są intensywne formy gospodarowania na obszarach wiejskich. Skarb Państwa (przede wszystkim reprezentowany przez Agencje: Mienia Wojskowego i Nieruchomości Rolnych) wyprzedaje tereny zbędne dla dotychczasowej działalności, bez uprzedniej oceny wartości przyrodniczej, co grozi nierzadko poważnymi szkodami w środowisku.

Kierunki działań:

1. Przygotowanie planów ochrony dla 5 parków krajobrazowych województwa pomorskiego.
2. Obejmowanie ochroną prawną nowych obszarów i obiektów szczególnie cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, z uwzględnieniem ich spójności przestrzennej z systemem obszarów chronionych województwa i województw ościennych
3. Podejmowanie działań na rzecz utrzymania naturalnej różnorodności rodzimych zasobów cennych gospodarczo (drzewostanu, ryb) z wykorzystaniem programów rolno środowiskowych.
4. Zapewnienie spójności systemu korytarzy ekologicznych, w regionie, powiązanie ich z istniejącymi Obszarami Chronionego Krajobrazu.
5. Zapewnienie przejść dla zwierząt w korytarzach transportowych, zapobieganie fragmentacji siedlisk, likwidacja na ciekach wodnych barier migracyjnych dla ryb wędrownych i innych organizmów.
6. Działania na rzecz poprawy stanu zachowania i renaturalizacji cennych i szczególnie wrażliwych ekosystemów wodnych i od wody zależnych (m.in. dolin rzecznych, jezior, wód przybrzeżnych Zatoki Puckiej, wybrzeży półwyspu Helskiego i Mierzei Wiślanej, obszarów wodno-błotnych).
7. Działania na rzecz ochrony i przywracania charakteru pomorskiego krajobrazu, w szczególności wiejskiego i małomiasteczkowego (m.in. zadrzewienia przydrożne i śródpolne, oczka wodne, rewitalizacja zabytkowych układów parkowych i cmentarzy, miejsc pamięci).

²⁶ System of Coastal and Marine Baltic Sea Protected Areas

8. Ograniczenie przeznaczania terenów zieleni pod zabudowę, odpowiednie ich kształtowanie i rewitalizacja.
9. Umożliwienie dostępu do atrakcyjnych zasobów środowiska i dziedzictwa kulturowego, w sposób gwarantujący ochronę tych zasobów.

Ósmy cel średniookresowy (2013-2020)

8 (III-2) Dostosowanie ekosystemów leśnych do zmian klimatycznych i warunków siedliskowych; przywracanie i zachowanie walorów ekologicznych obszarom rolniczym²⁷

Założenia wyjściowe

Województwo pomorskie należy do najbardziej zalesionych regionów kraju (3 miejsce) – udział lasów wynosi 37,0% jego powierzchni (Polska 29,8%)²⁸, przy czym wskaźnik lesistości od wielu lat wykazuje wyższą niż średnio w kraju dodatnią dynamikę wzrostu. Lasy województwa charakteryzują się dużym udziałem drzewostanów jednogatunkowych (sosna). Drzewostany te nie odpowiadają możliwościom produkcyjnym miejscowych typów siedliskowych, a ponadto narażone są na inwazje chorób i szkodników.

Gorsza jest kondycja lasów prywatnych, szczególnie tworzących niewielkie i rozproszone kompleksy. Występuje presja właścicieli na zmianę sposobu użytkowania lub zagospodarowania lasu, bez względu na ich wartości przyrodnicze.

Na terenie województwa znajdują się trzy Leśne Kompleksy Promocyjne - obszary funkcjonalne o znaczeniu ekologicznym, edukacyjnym i społecznym. Odgrywają wiodącą rolę m. in. w zakresie promocji proekologicznej gospodarki leśnej, aktywnych form ochrony przyrody, badań naukowych i doświadczeń prowadzonych na potrzeby gospodarki leśnej oraz edukacji przyrodniczo-leśnej.

Nieuregulowany rozwój turystyki niesie zagrożenie dla bezpieczeństwa ekosystemów leśnych. Duży udział borów sosnowych przyczynia się do wysokiego zagrożenia pożarowego.

Powierzchnia gruntów leśnych wyłączanych z użytkowania na cele nierolnicze i nieleśne jest, na tle pozostałych województw, relatywnie wysoka. W latach 2007-2010 utrzymywał się notowany w latach ubiegłych niekorzystny trend: wyłączono ogółem 138 ha tych gruntów (19-64 ha rocznie). Głównym kierunkiem wyłączania są: użytki kopalne (64%), tereny komunikacyjne i osiedlowe (17%), tereny przemysłowe (10%) i inne (9%)²⁹.

Tereny rolnicze województwa cechuje znaczne zróżnicowanie tak pod względem przydatności dla gospodarki rolnej i intensywności produkcji, jak również kultury rolnej, typów krajobrazu rolniczego, odporności przestrzeni rolniczej na degradację. Tereny znajdujące się dawniej we władaniu sektora państwowego to rozległe obszary z zaburzoną strukturą naturalnego krajobrazu rolniczego, brakiem śródpolnych oczek wodnych, miedz, śródpolnych zarośli i zadrzewień, itp. Gleby poddawane przez wiele lat intensywnemu nawożeniu mineralnemu i długotrwałej uprawie monokulturowej, przy braku dostatecznego wapnowania i nawożenia organicznego, są zagrożone degradacją biologiczną (zmęczenie i wyjałowienie) i chemiczną (nadmiar biogenów, zakwaszenie, pozostałości pestycydów), zaś na terenach długotrwale intensywnie nawożonych gnojowicą – dodatkowo zanieczyszczone bakteriami chorobotwórczymi i innymi patogenami.

Istotnym zagrożeniem dla zachowania wysokich walorów ekologicznych terenów rolnych jest niezadowalający stan urządzeń melioracyjnych. Szacuje się, że powierzchnia użytków rolnych, na której urządzenia te wymagają pilnej odbudowy, wynosi ok. 30% ogółu obszarów zmeliorowanych.

²⁷Cel realizuje zapisy kierunków działań zapisanych w p. 3.2.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2013-2016

²⁸ Stan w dniu 1.01.2011 r. Tabl. 4(22), str.107. Ochrona środowiska 2011. GUS Warszawa 2011

²⁹ Roczniki Ochrony Środowiska. GUS Warszawa 2008, 2009, 2010, 2011.

Po 2008 r. tempo faktycznego wyłączania z produkcji gruntów rolnych uległo znacznemu przyhamowaniu - w latach 2007-2008 wyłączono ogółem 2 121 ha, w latach 2009 i 2010 - 1 166 ha. Może to być skutkiem dotyczącej region recesji, także jednak zmian w przepisach³⁰. Nadal jednak wskaźniki wojewódzkie przewyższają w analogicznym okresie średnie dla kraju ok. 3-krotnie. Niepokojąca jest także struktura wyłączanych gruntów - np. w latach 2007-2010 spośród wyłączonych 3 287 ha gruntów, grunty chronione tj. mineralne klas I-IV oraz grunty organiczne klasy V-VI stanowiły ponad połowę ogółu wyłączonych gleb (52,4%³¹). Głównymi kierunkami wyłączania gruntów rolnych były tereny osiedlowe i komunikacyjne - 69,5% oraz przemysłowe - 8,6%.

Tempo ubywania trwałych użytków zielonych jest obecnie niższe niż w kraju (w latach 2007-2010 ubyło 4 087 ha, tj. 2,18% w Polsce - 2,21% użytków). To niekorzystne dla środowiska zjawisko szczególnie niepokoi na Żuławach, gdzie wysoka jakość gleb skłania wielu producentów rolnych do zaorywania łąk pod uprawy roślin wysokotowarowych. Brakuje kompleksowego monitoringu gleb rolniczych pozwalającego jednoznacznie stwierdzić, jak sposób gospodarowania rolniczego wpływa na ich degradację.

Kierunki działań:

1. Planowe zalesienia nieprzydatnych rolniczo gruntów porolnych oraz gruntów „odzyskanych” na skutek rekultywacji, szczególnie w obszarach korytarzy ekologicznych i stref wododziałowych oraz wodochronnych obszarów leśnych.
2. Ograniczenie przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne oraz całkowitych wyrębów starodrzewu w lasach ochronnych.
3. Uwzględnianie w uproszczonych planach urządzenia lasów, położonych w granicach parków krajobrazowych, najcenniejszych przyrodniczo elementów w celu zwiększenia możliwości ich ochrony.
4. Współdziałanie administracji leśnej i samorządów dla zwiększenia społecznej roli lasów i ich dostępności, w zgodzie z funkcjami ochronnymi i produkcyjnymi.
5. Rozwój i doskonalenie monitorowania lasów, w celu jak najszybszej identyfikacji istniejących i potencjalnych zagrożeń, w tym szczególnie zagrożenia pożarowego.
6. Przywrócenie właściwego funkcjonowania urządzeń melioracyjnych oraz ich modernizacja w kierunku kompleksowego oddziaływania na retencję, parowanie i odpływ, z uwzględnieniem wpływu planowanych działań na chronione siedliska i gatunki.

IV. Zrównoważone wykorzystanie energii, wody i surowców kopalnych

Dziewiąty cel średniookresowy (2013-2020)

9 (IV-1) Racjonalizacja wykorzystania zasobów wód podziemnych, ochrona głównych zbiorników wód podziemnych stanowiących ważne źródło zaopatrzenia ludności w wodę³²

Założenia wyjściowe

Województwo pomorskie posiada stosunkowo bogate zasoby wód podziemnych. W jego granicach wydzielono aż 17 Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP), z których 6 rozprzestrzenia się także na terenach sąsiednich województw. Łączna powierzchnia

³⁰ Od 1.01.2009 r. przepisów Ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych nie stosuje się do gruntów rolnych stanowiących użytki rolne położone w granicach administracyjnych miast

³¹ Roczniki Ochrony Środowiska. GUS Warszawa 2008, 2009, 2010, 2011

³² Cel realizuje zapisy kierunków działań zapisanych w p. 3.3.2. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2013-2016

zbiorników położonych w obrębie województwa pomorskiego wynosi ok. 5505 km², a obszarów ochronnych ok. 6431 km².

Zgromadzone zasoby dyspozycyjne w GZWP w ilości ok. 1,5 mln m³/dobę³³ charakteryzują się przeważnie wysoką jakością i dobrą wydajnością, stanowiąc strategiczne źródło zaopatrzenia mieszkańców w wodę do picia. Dla zachowania ich zasobów istotne znaczenie ma właściwa eksploatacja i sposób użytkowania powierzchni ziemi. Na największe zagrożenia typu antropogenicznego mogą być narażone, podatne na degradację z racji słabej izolacji od powierzchni, zasoby GZWP nr 110 „Pradolina Kaszubska i Rzeki Reda” oraz GZWP Nr 112 „Żuławy Gdańskie” w obrębie aglomeracji trójmiejskiej. Występuje tu bowiem szczególna koncentracja zakładów dużego i zwiększonego ryzyka, innych uciążliwych obiektów przemysłowych i usługowych, punktów składowania odpadów, oczyszczalni ścieków oraz gęsta sieć dróg o dużym natężeniu ruchu. Tereny wysoko nawożonych intensywnych upraw rolnych mogą stanowić zagrożenie dla podatnych na degradację GZWP Nr 203 „Dolina Letniki” na Żuławach, GZWP Nr 107 „Pradolina rzeki Łeby” oraz GZWP Nr 115 „Łupawa”.

W roku 2010 w ramach wykonanej oceny stanu jednolitych części wód podziemnych (JCWPd)³⁴, jednolitym częściom wód podziemnych (JCWPd) o numerach 12 i 16 (położonych na terenie województwa pomorskiego) przypisano słaby stan chemiczny. Pozostałym JCWPd przypisano stan dobry.

Wody podziemne Głównych Zbiorników Wód Podziemnych podlegają ochronie prawnej na tych samych zasadach, co wszystkie wody podziemne, a ponadto mogą być objęte dodatkową ochroną obszarową, poprzez ustanowienie obszarów ochronnych. Zgodnie z art. 60 Prawa wodnego obszar ochronny GZWP ustanawia, w drodze aktu prawa miejscowego, dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej, na podstawie planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, wskazując zakazy, nakazy lub ograniczenia oraz obszary, na których one obowiązują. W ramach opracowywanych dokumentacji hydrogeologicznych dla części GZWP wyznaczono strefy ochronne, nie zostały one jednak ustanowione.

W celu zapewnienia odpowiedniej jakości wody ujmowanej do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia wokół ujęć wody tworzy się strefy ochronne (teren ochrony bezpośredniej, pośredniej). Zgodnie z art. 21 ust. 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 roku o zmianie ustawy – Prawo wodne oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 32 poz. 159) „Strefy ochronne ujęć wody ustanowione przed dniem 1 stycznia 2002 r. wygasają z dniem 31 grudnia 2012”.

Kierunki działań:

1. Racjonalne korzystanie z wód podziemnych, zapewniające zachowanie równowagi pomiędzy poborem i zasilaniem, zwłaszcza podczas poszukiwania i wydobywania gazu z łupków.
2. Tworzenie i weryfikacja stref ochronnych dla ujęć wód podziemnych, wdrażanie zasad ich ochrony, w tym zapobieganie i ograniczanie dopływu zanieczyszczeń.

³³ Studium ekofizjograficzne dla województwa pomorskiego. Pomorskie Studia Regionalne. Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego. Słupsk-Gdańsk 2006;

³⁴ Ocena stanu chemicznego i ilościowego jednolitych części wód podziemnych w 2010 roku. Inspekcja Ochrony Środowiska, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa 2011.

Dziesiąty cel średniookresowy (2013-2020)

10 (IV-2) Zrównoważone użytkowanie zasobów kopalin, eliminacja nielegalnego wydobycia oraz minimalizowanie niekorzystnych skutków ich eksploatacji³⁵

Założenia wyjściowe

Do niedawna potencjał surowcowy województwa pomorskiego uważany był w skali kraju za niewielki. Wśród udokumentowanych złóż najpowszechniejsze były piaski, żwiry, iły oraz kreda jeziorna i torfy (w tym lecznicze borowiny), wydobywane powierzchniowo. Spośród wszystkich udokumentowanych na terenie województwa złóż, najliczniejsze są złoża kruszywa naturalnego, których jest ponad 500³⁶.

Ze starszymi osadami geologicznymi związane są cztery niewielkie, wydobywane na potrzeby lokalne, złoża ropy naftowej i gazu ziemnego, a także nieeksploatowane złoża soli: kamiennej i potasowo-magnezowych oraz leczniczych solanek. W strefie brzegowej, występują nagromadzenia bursztynu, w części pozyskiwane nielegalnie, metodami niszczącymi środowisko.

W obszarze morskim RP eksploatowane jest złożo ropy naftowej i gazu ziemnego w rejonie Władysławowa oraz kruszyw wysokiej jakości z ławicy Słupskiej. Ropa dostarczana jest tankowcami do portu w Gdańsku, a gaz rurociągiem ułożonym na dnie morza do kotłowni miejskiej we Władysławowie. Prowadzone są prace zmierzające do rozpoczęcia eksploatacji dwu kolejnych podmorskich złóż gazu oraz prace dokumentujące nowe bałtyckie złożo ropy.

Wyniki wykonywania udzielonych w ostatnich latach koncesji (22 w latach 2007-2011³⁷) na prowadzenie poszukiwań gazu w złożach niekonwencjonalnych, tzw. gazu łupkowego, nakazują zweryfikować opinie o niskiej zasobności surowcowej regionu. Szacunki wielkości zasobów gazu w Polsce są bardzo różne. Początkowo EIA (amerykańska Agencja ds. energii) szacowała je na ponad 5 bln m³, nowsze szacunki PIG są znacznie ostrożniejsze – poniżej 1 bln m³, a najnowsze opinie kolejnej agencji amerykańskiej stawiają pod znakiem zapytania opłacalność podejmowania eksploatacji. Nie ulega wątpliwości, że znacząca część zasobów zalega w Pomorskim. Może to stanowić dla gospodarki regionu szansę dywersyfikacji i przyspieszenia rozwoju, jednak eksploatacja tego typu złóż jest trudna i kosztowna, a jej oddziaływanie na środowisko, zależne od rodzaju złoża i przyjętej metody eksploatacji, budzi wiele wątpliwości i obaw, szczególnie mieszkańców obszarów turystycznych i rekreacyjnych.

Rosnące tempo oraz nowe rodzaje eksploatowanych złóż, spowoduje wzmożenie presji na walory środowiska, przede wszystkim na krajobraz i zasoby wodne.

Wciąż występują opóźnienia w rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych, które wykorzystywane są nierzadko do nielegalnego porzucania odpadów czy wylewania ścieków.

Kierunki działań:

1. Kontynuacja badań geologicznych i poszukiwanie surowców, w tym leczniczych, termalnych i energetycznych, mogących stanowić element rozwoju gospodarczego regionu lub zastąpić dotychczasowe źródła energii.
2. Dokumentowanie i podejmowanie eksploatacji złóż w sposób racjonalny, ważąc korzyści gospodarcze oraz szkody po stronie społeczności lokalnych, krajobrazu i przyrody;
3. Eliminacja nielegalnej eksploatacji kopalin.
4. Rekultywacja nieczynnych wyrobisk oraz obszarów, na których prowadzono poszukiwania i eksploatacje kopalin.

³⁵ Cel realizuje zapisy celu średniookresowego 3.5.2. oraz kierunków działań zapisanych w p. 2.7.3. Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2009-2012 z perspektywą 2013-2016

³⁶ Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce, wg stanu 31 XII 2011 r., PIG-PIB, Warszawa 2012

Jedenasty cel średniookresowy (2013 – 2020)

11 (IV-3) Wspieranie wytwarzania i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych;

Założenia wyjściowe

Na terenie województwa pomorskiego występują bardzo korzystne warunki naturalne do produkcji energii odnawialnej: wysoki potencjał biomasy produkcyjnej i odpadowej, korzystne warunki wiatrowe w północnej części regionu i na Bałtyku. Łączny jej udział w całkowitej energii wyprodukowanej w regionie przekracza już 25%, jednocześnie nie osiągając poziomu 10% zapotrzebowania w regionie.

Ocenia się, że potencjał drewna, jaki można przeznaczyć na cele energetyczne wynosi około 270-300 tys. ton/rok (bez odpadów drzewnych z przetwórstwa tartaczego, wykorzystywanych obecnie prawie w całości przez przemysł meblarski). Nadwyżki energetyczne słomy i siana wynoszą około 770 tys. ton/rok, potencjał produkcji biogazu rolniczego, możliwy do uzyskania z odchodów zwierzęcych pochodzących z większych ferm regionu szacuje się na 70,5 mln m³/rok, zaś zasoby biogazu składowiskowego na 69,5 mln m³/rok. Teoretyczna powierzchnia upraw roślin energetycznych wynosi 65,1 tys. ha. Szacuje się, że z zasobów tych możliwe jest uzyskanie 17 288,55 TJ/rok energii cieplnej i 1 834,83 GWh/rok energii elektrycznej, co pozwala na około 90% perspektywicznego zapotrzebowania na energię elektryczną i około 60% zapotrzebowania na ciepło mieszkańców obszarów wiejskich³⁷.

Na terenie województwa przyłączono do sieci 17 różnej wielkości elektrowni wiatrowych o łącznej mocy ponad 250 MW. W trakcie realizacji jest kolejnych 7 o łącznej mocy 260 MW. Szacuje się, iż na terenie województwa pomorskiego w różnych stadiach przygotowania są inwestycje, których łączna moc może osiągnąć 2 000 MW. Jednak szczególnie perspektywiczne może być lokalizowanie elektrowni wiatrowych w strefie morza terytorialnego, gdzie możliwe będzie osiągnięcie jeszcze większej mocy.

Potencjał energetyczny rzek województwa pomorskiego (z wyłączeniem Wisły) jest w przeważającej części już wykorzystany. Powstało tu około 60 małych elektrowni wodnych o mocy do 5 MW, w tym 31 tzw. obiektów zawodowych o łącznej mocy około 29 MW. W bilansie energetycznym wytwarzana i sprzedawana energia z małych elektrowni wodnych stanowi znikomą część potrzeb w zakresie zaopatrzenia województwa w energię elektryczną (2%).

Zasoby energii słonecznej są wystarczające do zaspokojenia wszystkich potrzeb w zakresie produkcji ciepłej wody użytkowej w okresie letnim i ok. 50÷60 % tych potrzeb w okresie wiosenno – jesiennym³⁸.

Redukcja uzależnienia od tradycyjnych źródeł energii poprzez zwiększenie udziału produkcji energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności przy wykorzystaniu energii z wiatru czy słońca, wpłynie znacząco na zmniejszenie negatywnego wpływu sektora energetycznego na środowisko, poprzez ograniczenie emisji do atmosfery gazów powstających podczas spalania paliw kopalnych,

Kierunki działań:

1. Wspieranie budowy urządzeń i instalacji służących do wytwarzania i przesyłania energii ze źródeł odnawialnych, uwzględniających warunki przyrodnicze (w tym korytarze wędrówkowe ptaków) i krajobrazowe, a na etapie lokalizacji i realizacji instalacji również minimalizację negatywnych oddziaływań na poszczególne elementy środowiska.

³⁷ Zasoby biomasy w województwie pomorskim, uwarunkowania przestrzenne i kierunki ich wykorzystania do produkcji energii elektrycznej i ciepła. Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku, Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego w Gdańsku. Słupsk-Gdańsk 2010.

³⁸ Regionalna strategia energetyki ze szczególnym uwzględnieniem energetyki odnawialnej, 2006, UMWP – DRRIP Gdańsk

2. Wspieranie zakładania plantacji energetycznych, których lokalizacja uwzględnia uwarunkowania przyrodnicze.
3. Upowszechnianie informacji o rozmieszczeniu i możliwościach technicznego wykorzystania potencjału energetycznego poszczególnych rodzajów odnawialnych źródeł energii oraz o możliwościach skorzystania z pomocy finansowej oraz technicznej;
4. Promowanie najlepszych praktyk w dziedzinie wykorzystania OZE, w tym rozwiązań technologicznych, administracyjnych i finansowych.

Dwunasty cel średniookresowy (2013 – 2020)

12 (IV-4) Rozbudowa efektywnych systemów produkcji i dystrybucji energii, optymalizacja jej zużycia oraz ograniczenie niekorzystnych oddziaływań energetyki na środowisko

Założenia wyjściowe

W województwie pomorskim prognozowany jest wzrost zużycia energii. Obecnie około 30% energii wytwarzanej jest w źródłach zlokalizowanych na terenie województwa pomorskiego. Z uwagi na wysoki stopień uzależnienia od systemu krajowego konieczna jest budowa efektywnych systemów produkcji i dystrybucji energii co znalazło odzwierciedlenie w Regionalnej Strategii Energetyki oraz Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego.

Marszałek Województwa Pomorskiego w listopadzie 2010 r. powołał Pomorską Platformę Technologiczną Energetyki (PPTE). Jednym z zadań PPTE jest uświadamianie zainteresowanym grupom społecznym i gospodarczym konieczność rozwoju nowych technologii w sektorze energetyki, stosowania technologii przyjaznych ekologicznie w energetyce i efektywnych energetycznie.

PPTE w ramach działań propaguje i rozpowszechnia ideę programu Smart Grid - Inteligentne Sieci, Rozwój programu niesie za sobą szereg korzyści w regionie, zarówno na poziomie wytwarzania, przesyłu, jak również odbioru energii. Dla przybliżenia tej inicjatywy szerokim grupom społecznym planuje się organizację warsztatów regionalnych w roku 2011 i latach kolejnych.

Kierunki działań:

1. Promowanie budowy instalacji do wytwarzania energii w Kogeneracji.
2. Wspieranie w procesach produkcji energii wysokosprawnych i niskoemisyjnych technologii energetycznych.
3. Realizacja kompleksowych przedsięwzięć termomodernizacyjnych, w szczególności w zabudowie mieszkaniowej.
4. Wspieranie zmian technologicznych ograniczających straty energii na przesyśle.
5. Upowszechnianie energooszczędnych technik, technologii i urządzeń.

V. Konsekwencje zobowiązań stowarzyszeniowych

Wdrożenie prawa wspólnotowego obejmuje nie tylko jego transpozycję (przyjęcie odpowiednich przepisów krajowych zgodnych z tym prawem i realizujących je), ale również zapewnienie, że zostaną podjęte konkretne działania zapewniające jego realizację. Oznacza to, że osiągnięte zostaną wymagane dyrektywami generalne standardy emisyjne lub jakości środowiska oraz zamknięte lub zmodernizowane konkretne źródła emisji.

W odniesieniu do niektórych wymagań Polska wynegocjowała okresy przejściowe, pozwalające na odsunięcie w czasie wykonania niektórych obowiązków. Okresy te

zapisane następnie zostały w Traktacie Akcesyjnym – środowiska naturalnego dotyczy w nim załącznik XII p. 13.

W latach 2012-2016 kończą się uzyskane przez Polskę okresy przejściowe:

na 31 grudnia 2013 roku przypada termin wykonania określonych celów pośrednich, wynikających z okresu przejściowego uzyskanego od **Dyrektywy 91/271/EWG** dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych - zgodność z dyrektywą zostanie osiągnięta dla 1165 aglomeracji, co stanowi 91% całkowitego ładunku zanieczyszczeń ulegających biodegradacji zawartych w ściekach komunalnych.

do 31 grudnia 2015 r. roku:

13-letni okres przejściowy uzyskany w stosunku do **Dyrektywy 91/271/EWG** dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych, z której wynika obowiązek usuwania 100% całkowitego ładunku zanieczyszczeń ulegających biodegradacji zawartych w ściekach komunalnych;

Od stycznia 2008 roku Rzeczpospolitą Polską obowiązuje **Dyrektywa 2001/80/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2001 r. w sprawie ograniczenia emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza** z dużych źródeł spalania paliw (LCP). Dotyczy ona źródeł spalania o mocy większej od 50 MW i reguluje następujące substancje: SO₂, NO_x oraz pył.

W drodze odstępstwa od artykułu 4 ustęp 3 oraz części A załączników III i IV dyrektywy, w Traktacie Akcesyjnym określone zostały okresy przejściowe dla imiennie podanych źródeł (derogacje imienne):

- **do 31 grudnia 2015** nie stosuje się wartości dopuszczalnych emisji dla dwutlenku siarki dla (...) na terenie województwa pomorskiego: Elektrociepłowni Wybrzeże S.A., Elektrociepłowni Gdańsk (2 x kotły OP 70C, 1 x kocioł OP 230 - 2012, 1 x kocioł OP 230); Elektrociepłowni Wybrzeże S.A., Elektrociepłownia Gdynie (1 x kocioł WP 120) i EC Rafinerii Gdańskiej (2 x kotły OOP-160).
- **do 31 grudnia 2017** r. w drodze odstępstwa od artykułu 4 ustęp 3 i części A załącznika VI do dyrektywy 2001/80/WE nie stosuje się wartości dopuszczalnych emisji dla tlenków azotu w obiektach o mocy cieplnej spalania wyższej niż 50 MW, w tym na terenie województwa pomorskiego dla: Elektrociepłowni Wybrzeże S.A., Elektrociepłowni Gdynie (2 x kotły OP 230) i INTERNATIONAL PAPER-Kwidzyn S.A., Wydział Energetyczny (4 x kotły OP-140).

Warunkiem korzystania z okresów przejściowych jest utrzymywanie łącznej krajowej emisji substancji na poziomie pułapów określonych w Traktacie Akcesyjnym.

Podstawowym sposobem realizacji dyrektywy w Polsce jest - jak dotąd - nałożenie na wszystkie źródła indywidualnych standardów emisji. Została ona wdrożona w Polsce przez rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 4 sierpnia 2003 r. w sprawie standardów emisyjnych z instalacji (Dz. U. Nr 163, poz. 1584). Obecnie kwestie te reguluje rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 22 kwietnia 2011 r. w sprawie standardów emisyjnych z instalacji (Dz. U. Nr 95, poz. 558).

Przekroczenie przez przedsiębiorstwo emisji wynikającej z indywidualnych standardów emisji skutkuje naliczaniem kar pieniężnych. Przedsiębiorstwo, któremu zostanie naliczona kara, będzie mogło się ubiegać o odroczenie płatności, a docelowo umorzenie całości lub części kary, jeżeli podejmie inwestycję w wyniku, której emisja zostanie ograniczona. Umorzenie całości kary będzie wymagało zastosowania instalacji oczyszczającej wykorzystującej najlepszą dostępną technikę (zgodnie z dyrektywą 96/61/WE z 24 września 1996 r., w sprawie zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli).

W województwie pomorskim wymienione w Traktacie Akcesyjnym duże źródła spalania, objęte okresami przejściowymi, uregulowały stan formalnoprawny w zakresie wprowadzania pyłów lub gazów do powietrza. Spośród nich tylko International Paper-Kwidzyn Sp. z o.o. nie dotrzymywał warunków posiadanego pozwolenia emisyjnego (przekroczenie NO₂ i SO₂). W stosunku do przedsiębiorstwa wszczęto postępowanie w sprawie nałożenia kary pieniężnej.

Polska jako członek UE jest zobowiązana w okresie obowiązywania programu (2013-2016) do wprowadzenia następujących celów:

- **16 lipca 2013** r. ograniczenia odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych do składowania - nie więcej niż 50% wagowo całkowitej masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji (w stosunku do masy odpadów wytworzonych w 1995 r. (Dyrektywa 199/31/WE Rady z dnia 26 kwietnia 199 r. w sprawie składowania odpadów);
- **22 grudnia 2013** r. sporządzenia map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego (Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywa Powodziowa);
- **22 grudnia 2013** r. przegląd i w razie potrzeby aktualizacja: charakterystyk obszarów dorzeczy, wpływu działalności człowieka na stan wód powierzchniowych i podziemnych, analizy ekonomicznej korzystania z wody (a następnie co 6 lat);
- **2014** r. opracowanie programów monitoringu wód powierzchniowych, podziemnych i obszarów chronionych; opracowanie projektów aktualizacji planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy; opracowanie projektu aktualizacji programu wodno-środowiskowego kraju;
- **2014** r. osiągnięcia udziału energii wytworzonej ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto co najmniej na poziomie 9,36% (Dyrektywa 2009/28/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych);
- **31 grudnia 2014** r. wprowadzenia w budynkach nowych i poddawanych generalnemu remontowi wymogu pozyskiwania minimalnego poziomu energii ze źródeł odnawialnych (Dyrektywa 2009/28/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych);
- **31 grudnia 2014** r.:
 - odzysku lub spalania w zakładach spalania odpadów z odzyskiem energii min. 60% wagowo odpadów opakowaniowych;
 - recyklingu min. 55% - max 80% wagowo odpadów opakowaniowych;
 - osiągnięcia minimalnych wielkości docelowych recyklingu dla materiałów zawartych w odpadach opakowaniowych (wagowo);
 - ✓ 60% dla szkła, papieru i tektury
 - ✓ 50% dla metali
 - ✓ 22,5% dla tworzyw sztucznych;
 - ✓ 15% dla drewna(Dyrektywa 94/62/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 grudnia 1994 r. w sprawie opakowań i odpadów opakowaniowych);
- **1 stycznia 2015** r. wprowadzenia selektywnego zbierania odpadów (dotyczy przede wszystkim papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła) (Dyrektywa 2008/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów);
- **1 stycznia 2015** r. osiągnięcia 95% odzysku i 85% poziomu recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji (Dyrektywa 2000/53/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 września 2000 r. w sprawie pojazdów wycofanych z eksploatacji);
- **1 stycznia 2015** r. osiągnięcia poziomu dopuszczalnego dla pyłu PM_{2,5} na poziomie 25 µg/m³ i pułapu stężenia ekspozycji pyłu PM_{2,5} dla aglomeracji trójmiejskiej na poziomie 20 µg/m³ (rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24.08.2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu);
- **22 grudnia 2015** r. sporządzenia planów zarządzania ryzykiem powodziowym (Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2007 r. w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (Dyrektywa Powodziowa);

- **22 grudnia 2015** r. aktualizacja planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy oraz programu wodno-środowiskowego kraju (co 6 lat od daty pierwszej publikacji);
- **31 grudnia 2015** r. osiągnięcia dobrego stanu ilościowego, ekologicznego i chemicznego wód podziemnych i powierzchniowych, przy czym dla określonych części wód, zmienionych przez działalność człowieka w takim stopniu, że osiągnięcie do 2015 r. celów środowiskowych byłoby niemożliwe lub nieproporcjonalnie kosztowne, przedłużono w planie gospodarowania wodami termin dla osiągnięcia dobrego stanu wód do 2021 lub 2027 r. lub przyjęto mniej restrykcyjne cele środowiskowe (Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania polityki wodnej (RDW));
- **2016** r. osiągnięcia udziału energii wytworzonej ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto co najmniej na poziomie 10,44% (Dyrektywa 2009/28/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych);
- **2016** roku osiągnięcia ogólnego krajowego celu orientacyjnego w zakresie oszczędności energii w wysokości 9%, za pomocą usług energetycznych i innych środków poprawy efektywności energetycznej (Dyrektywa 2006/32/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie efektywności końcowego wykorzystania energii i usług energetycznych);
- **26 września 2016** r. osiągnięcia docelowego 45% poziomu selektywnego zbierania dla baterii i akumulatorów przenośnych (Dyrektywa 2006/66/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 6 września 2006 r. w sprawie baterii i akumulatorów);
- **22 grudnia 2016** r. opracowanie i przekazanie do Komisji Europejskiej raportu z aktualizacji planów gospodarowania wodami.

Prócz tego w okresie perspektywy (do roku 2020) z dyrektyw unijnych wynikają następujące zobowiązania:

- po 31 grudnia 2017 r. w drodze odstępstwa od artykułu 4 ustęp 3 i części A załącznika VII do dyrektywy 2001/80/WE, obowiązek stosowania wartości dopuszczalnych emisji pyłów dla - na terenie województwa pomorskiego - Ciepłowni Miejskiej Malbork (2 kotły WR-10) i Zakładzie Energetyki Ciepłej Tczew Sp. z o.o. (2 kotły WR – 25).
- ograniczenie odpadów komunalnych ulegających biodegradacji, kierowanych do składowania - nie więcej niż 35% wagowo całkowitej masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji (w stosunku do masy odpadów wytworzonych w 1995 r. (Dyrektywa 199/31/WE Rady z dnia 26 kwietnia 199 r. w sprawie składowania odpadów);
- przygotowanie do ponownego użycia i recykling materiałów odpadowych, przynajmniej takich jak papier, szkło, metal, plastik z gospodarstw domowych i w miarę możliwości innego pochodzenia – min. 50% oraz przygotowanie do ponownego użycia, recykling i wypełnienie wyrobisk odpadów budowlanych i rozbiórkowych (innych niż niebezpieczne) – min. 70% (Dyrektywa 2008/98/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie odpadów);
- osiągnięcie udziału energii wytworzonej ze źródeł odnawialnych w końcowym zużyciu energii brutto, co najmniej na poziomie 15% m.in. poprzez promowanie wydajności i oszczędności energetycznej i osiągnięcie udziału energii ze źródeł odnawialnych we wszystkich rodzajach transportu na poziomie, co najmniej na poziomie 10% (Dyrektywa 2009/28/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych);
- osiągnięcie poziomu dopuszczalnego dla pyłu PM_{2,5} na poziomie 20 µg/m³ (rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24.08.2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu);

Jeśli państwo członkowskie nie wprowadziło w życie zobowiązań podjętych w trakcie negocjacji o przystąpienie do UE, zastosowanie ma Tytuł II Traktatu Akcesyjnego

„pozostałe postanowienia”. m.in. w artykule 38 i 39 daje Komisji Europejskiej uprawnienie do podjęcia odpowiednich środków, jeżeli wystąpią poważne braki lub bliskie ryzyko ich wystąpienia w transpozycji, wprowadzaniu w życie lub w stosowaniu decyzji ramowych (art. 39). Środki takie mogą być podjęte do końca trzyletniego okresu następującego po wejściu w życie Traktatu.

Kwestie przestrzegania prawa wspólnotowego reguluje art. 226-228 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską (TWE). Sprawę przeciwko państwu członkowskiemu niewypełniającemu swych zobowiązań może wnieść Komisja lub inny kraj członkowski do Trybunału Sprawiedliwości, który orzeka o zasadności wniosku i wydaje wyrok. Państwo członkowskie jest zobowiązane podjąć kroki zapewniające jego wykonanie (art. 228.1) - jeżeli takie kroki nie zostaną podjęte, Komisja wydaje opinię, w której precyzuje punkty, w których państwo członkowskie nie zastosowało się do wyroku i określa termin ich realizacji. Wobec uporczywego braku podejmowania działań przez kraj członkowski, Komisja wnosi sprawę do Trybunału Sprawiedliwości, wskazując wysokość ryczałtu lub okresowej kary pieniężnej. Trybunał rozpoznaje sprawę i jeżeli stwierdzi, że państwo członkowskie nie zastosowało się do wyroku nakłada na nie wyżej wymieniony ryczałt lub karę pieniężną³⁹.

VI. Zarządzanie Programem

Przepisy prawa, wykonywane zadania, zobowiązania statutowe oraz powinności obywatelskie wskazują wielu uczestników realizacji programu ochrony środowiska. Są to:

- ✓ Organy samorządu województwa, przygotowujące i uchwalające Program oraz oceniające sprawność i efektywność jego realizacji,
 - ✓ Jednostki samorządu terytorialnego prowadzące wielorakie działania w zakresie ochrony środowiska i przyrody (przede wszystkim inwestycyjne w gospodarce komunalnej), a także edukacji ekologicznej oraz sprawozdawczości;
 - ✓ Pozostałe organy administracji publicznej, realizujące zadania Programu i kontrolujące ich wykonywanie zgodnie z kompetencjami przyznanymi przez prawo
- oraz,
- ✓ Jednostki dysponujące środkami finansowymi z opłat środowiskowych, zobowiązane przeznaczać je na realizację Programu, a także banki i instytucje finansowe, którym powierzono zarządzanie środkami przeznaczanymi na cele ochrony środowiska;
 - ✓ Organizacje pozarządowe wspierające społeczeństwo w realizowaniu swych aspiracji i wykonywaniu powinności obywatelskich, a także przyjmujące na siebie rolę pośredniczenia pomiędzy administracją a społeczeństwem;
 - ✓ Podmioty gospodarcze działające na terenie województwa, szczególnie te, które posiadają znaczny wpływ na stan środowiska i wymagają uzyskania pozwoleń zintegrowanych na korzystanie ze środowiska
 - ✓ Mieszkańcy województwa - jako uczestnicy działań, a także beneficjenci realizacji Programu lub ponoszący koszty złego stanu środowiska.

Włączenie do procesu realizacji Programu szerokiego grona partnerów instytucjonalnych i społecznych jest warunkiem koniecznym jego akceptacji i pozwala na przekazywanie współodpowiedzialności za osiągnięcie celów. Stąd ważnym elementem jest uspołecznienie procesu planowania i podejmowania decyzji, przejrzystość procedur włączających szerokie grono partnerów – również, w proces oceny skuteczności realizacji.

Istotny jest również rozwój partnerstwa ze wszystkimi lokalnymi, krajowymi i międzynarodowymi podmiotami, działającymi w regionie, w celu skupienia zasobów technicznych i finansowych dla zwielokrotnienia efektów ekologicznych.

Samorząd województwa dysponuje kompetencjami o charakterze strategicznym: ustala strategię rozwoju województwa, politykę przestrzenną w postaci planu zagospodarowania

³⁹ na podstawie: *Konsekwencje nie wywiązywania się Polski z zobowiązań zawartych w Traktacie Akcesyjnym, maszynopis, autor dr Janusz Jeziorski, Ministerstwo Środowiska 2003*

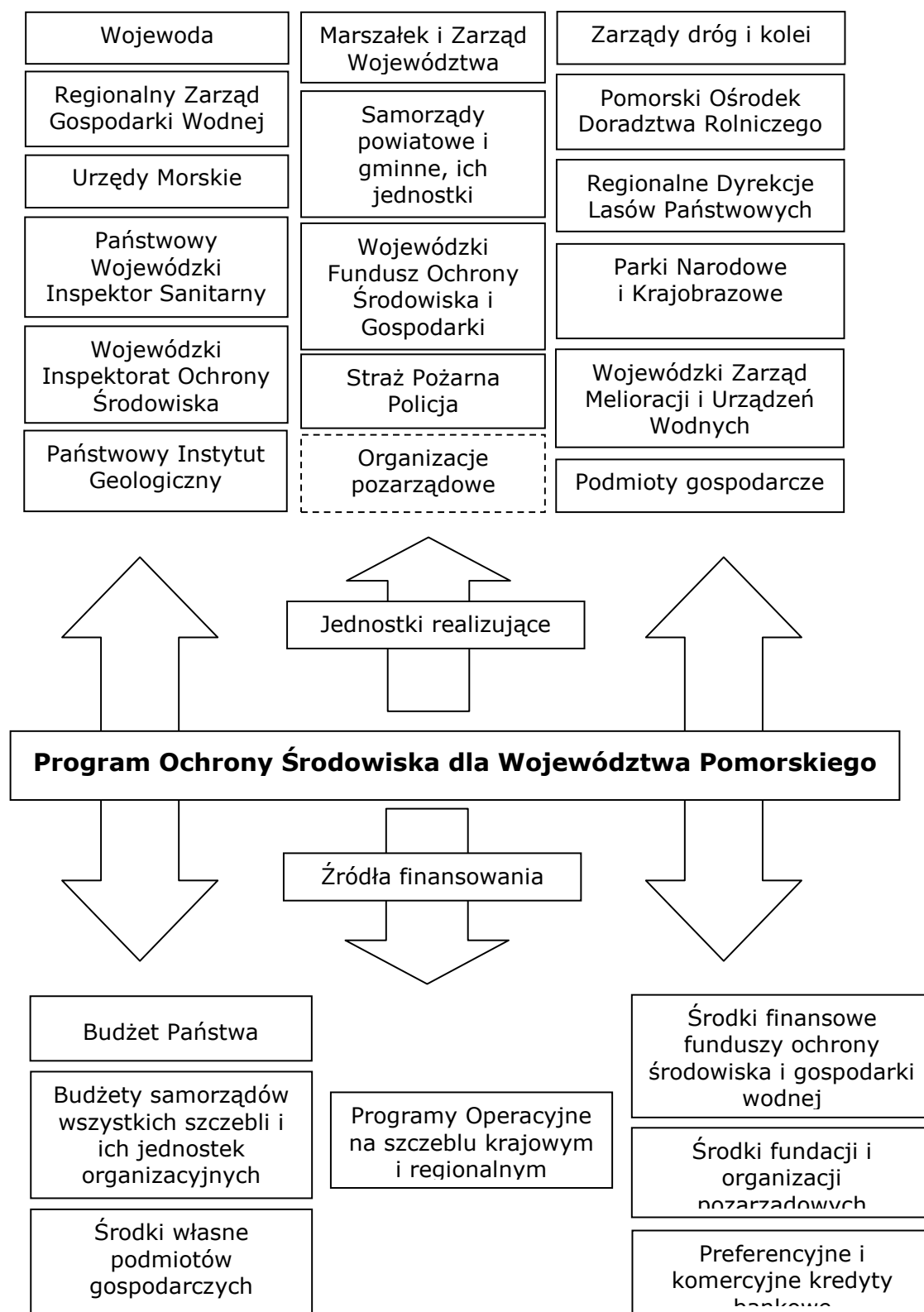
przestrzennego a także wojewódzkie programy wykonawcze, realizujące Strategię. W realizacji Programu organy samorządu województwa współdziałają z administracją rządową, a w szczególności Wojewodą i podległymi mu służbami zespolonymi, innymi organami administracji publicznej oraz samorządami powiatowymi i gminnymi.

Zarząd województwa co dwa lata ocenia realizację Programu, przygotowując na tę okoliczność stosowny raport, który przedstawia Sejmikowi i następnie podaje do wiadomości publicznej.

Program ochrony środowiska pełni szczególną rolę w procesie realizacji zrównoważonego rozwoju. Z punktu widzenia władz samorządowych, winien stanowić narzędzie koordynacji działań podejmowanych w sferze ochrony środowiska przez administrację publiczną oraz instytucje i przedsiębiorstwa. Konsekwentne egzekwowanie wykonania przedsięwzięć wskazanych w Programie, okresowa jego weryfikacja i aktualizacja wraz z oceną skutków dla środowiska, jest niezbędnym warunkiem sukcesywnego osiągnięcia wyznaczonych celów.

Ustawodawca nakładając na samorząd województwa obowiązek sporządzenia, uchwalenia i zarządzania realizacją Programu nie określił jednocześnie (na przykład wydając stosowne rozporządzenie) narzędzi realizacji. Jest to o tyle ważne, że licznej rzeszy realizatorów nie łączą więzy podległości służbowej, nie można więc na tej drodze egzekwować wykonania poszczególnych zadań. Dla znacznej części zadań nakładanych przepisami prawa nie określono sankcji grożącej w przypadku ich niewykonania.

Do samorządu wojewódzkiego, oprócz opracowania i przyjęcia Programu, należy też wypracowanie i stosowanie skutecznych narzędzi, pozwalających w ramach obowiązującego prawa, sterować jego realizacją. Narzędzia takie zostaną wypracowane w procesie tworzenia Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji, o którego tworzeniu i kształcie przesądziła Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020.

Schemat 2. Schemat operacyjny zarządzania Programem Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020.

Tabela 1. Harmonogram realizacji Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020

Lp.	Rodzaj działania	Okres realizacji	Odpowiedzialny za realizację	Współuczestnicy działania/Źródła finansowania
1.	Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wód powierzchniowych, w tym wód przybrzeżnych			
1)	Realizacja zobowiązań określonych Krajowym programie oczyszczania ścieków komunalnych, dla aglomeracji od 2 000 do 15 000 RLM;	2016	Gminy miejsko-wiejskie: m. i g. Brusy, m. i g. Dzierżgoń, m. i g. Gniew, m. i g. Kępice, m. i g. Nowy Dwór Gdański, m. i g. Prabuty (6); Gminy: Bobowo, Cedry Wielkie, Chmielno, Choczewo, Chojnice, Dębica Kaszubska, Dziemiany, Główny, Kaliska, Karsin, Kołczygłowy, Konarzyny, Kościerzyna, Linia, Lipnica, Lipusz, Lubichowo, Luzino, Łęczysce, Nowa Wieś Lęborska, Osiek, Potęgowo, Przodkowo, Przywidz, Ryjewo, Smętowo Graniczne, Stara Kiszewa, Stare Pole, Starogard Gdański, Stary Dzierżgoń, Stężyca, Subkowy, Suchy Dąb, Szemud, Trąbki Wielkie, Wicko, Zblewo (37) ⁴⁰	Samorząd Województwa, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (FS, EFRR), Instytucje finansowe
2)	Realizacja inwestycji poprawiających stan wód przybrzeżnych, w tym budowy i rozbudowy systemów odbioru i oczyszczania wód opadowych	2016	Wszystkie miasta i gminy nadmorskie	
3)	Realizacja inwestycji mających na celu poprawę jakości wody przeznaczonej do spożycia, w tym budowy lub modernizacji urządzeń i sieci wodociągowych.	2016	Samorządy gminne;	Samorząd Województwa, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (FS, EFRR), Instytucje finansowe
4)	Realizacja przedsięwzięć na rzecz wyposażania aglomeracji poniżej 2 000 RLM w oczyszczalnię ścieków i systemy kanalizacji sanitarnej, a tam, gdzie nie jest to opłacalne ekonomicznie – indywidualnych systemów zbierania lub oczyszczania ścieków socjalno-bytowych	2016	Gminy: Choczewo, Czarna Dąbrówka, Damnica, Główny, Kwidzyn, Miłoradz, Morzeszczyn, Parchowo, Potęgowo, Sadlinki, Smołdzino, Stary Dzierżgoń, Tczew, Trzebielino, Tuchomie, Wicko (16);	Samorząd Województwa, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (FS, EFRR), Instytucje finansowe

⁴⁰ Ustalono na podstawie Oceny realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK) dla aglomeracji w woj. pomorskim, Styn. T. Referat Polityki Ekologicznej, Departament Środowiska i Rolnictwa, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk, wrzesień 2012.

Lp.	Rodzaj działania	Okres realizacji	Odpowiedzialny za realizację	Współuczestnicy działania/Źródła finansowania
1A.	Wyposażenie w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej i oczyszczalnie ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów <u>wszystkich</u> aglomeracji powyżej 15 000 RLM			
1)	Realizacja inwestycji, mających na celu spełnienie wymogów, określonych Krajowym programie oczyszczania ścieków komunalnych, dla aglomeracji powyżej 15 000 RLM (w tym: wyposażenie oczyszczalni ścieków z podwyższonym usuwaniem biogenów)	2015	Miasta: Czarna Woda, Gdańsk, Gdynia, Hel, Kościerzyna, Kwidzyn, Lębork, Malbork, Pruszcz Gdański, Reda, Rumia, Sopot, Tczew, Ustka, Wejherowo, Władysławowo (16); Gminy miejsko-wiejskie: m. i gm. Bytów, m. i gm. Czersk, m. i gm. Kartuzy, m. i gm. Miastko, m. i gm. Nowy Staw, m. i gm. Sztum, m. i gm. Żukowo (7); Gminy: Cewice, Gniewino, Kolbudy, Kosakowo, Kwidzyn, Lichnowy, Malbork, Miłoradz, Nowa Wieś Lęborska, Pruszcz Gdański, Sierakowice, Sulęczyno, Tczew, Ustka, Wejherowo, (15) ⁴¹ ;	Samorząd Województwa, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (FS, EFRR), Instytucje finansowe...
2.	Poprawa warunków zdrowotnych poprzez osiągnięcie i utrzymywanie standardów jakości środowiska;			
1)	Modernizacja systemów infrastruktury ciepłej, rozwój scentralizowanych systemów grzewczych dla ograniczania liczby źródeł niskiej emisji	2020	Samorządy, Władający budynkami, Przedsiębiorstwa Ciepłownicze	Samorząd Województwa, Przedsiębiorstwa energetyki ciepłej, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (np. FS, EFRR), Instytucje finansowe;
2)	Promowanie i wspieranie rozwiązań pozwalających na ograniczenie wielkości emisji pochodzącej z transportu oraz hałasu komunikacyjnego	2020	Samorząd Województwa, Samorządy gminne, Instytucjonalni przewoźnicy, Zarządcy infrastruktury transportowej...	Wyższe uczelnie techniczne, Placówki badawczo – rozwojowe, Policja, Stowarzyszenia cyklistów,
3)	Rewitalizacja i rozwój infrastruktury transportu kolejowego i wodnego;	2020	Spółki PKP, inni przewoźnicy, Samorząd Województwa,	Minister właściwy ds. infrastruktury, Samorządy powiatowe i gminne;
4)	Upowszechnianie stosowania OZE w indywidualnych i lokalnych źródłach energii	2020	Samorządy gminne	Bałtycki Klaster Ekoenergetyczny, Bałtycka Agencja Poszanowania Energii, Placówki naukowo – badawcze; Energa SA, PGNiG,

⁴¹ Ustalono na podstawie Oceny realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK) dla aglomeracji w woj. pomorskim, Styn. T. Referat Polityki Ekologicznej, Departament Środowiska i Rolnictwa, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk, wrzesień 2012.

Lp.	Rodzaj działania	Okres realizacji	Odpowiedzialny za realizację	Współuczestnicy działania/Źródła finansowania
5)	Rozwój sieci monitoringu powietrza;	2016	WIOŚ, ARMAAG	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (np. FS, EFRR),
6)	Tworzenie obszarów ograniczonego użytkowania w otoczeniu obiektów, instalacji i infrastruktury transportowej, gdzie mimo zastosowania dostępnych rozwiązań technicznych, technologicznych i organizacyjnych nie mogą być dotrzymane standardy jakości środowiska w zakresie uciążliwości akustycznej;	2020	Samorząd Województwa, Samorządy powiatowe	Zarządcy infrastruktury technicznej i komunikacyjnej, Jednostki wojskowe...
3.	Zapewnienie wysokiego stopnia odzysku odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska poprzez budowę nowoczesnego i skutecznego systemu gospodarki odpadami			
1)	Objęcie przez gminę wszystkich właścicieli nieruchomości systemem gospodarowania odpadami komunalnymi	2015	Samorządy gminne	Przedsiębiorstwa odbierające odpady
2)	Rozwój systemu selektywnego zbierania odpadów komunalnych	2020	Samorządy gminne	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
3)	Dokończenie budowy systemu regionalnych instalacji przetwarzania odpadów komunalnych, realizujących kompleksowe zagospodarowanie i unieszkodliwianie odpadów;	2016	Związki gmin, Podmioty gospodarki odpadami	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Samorząd Województwa, Samorządy gminne
4)	Intensyfikacja wdrażania technologii odgazowania składowisk odpadów komunalnych z wykorzystaniem powstałej energii	2020		Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Samorząd Województwa, Samorządy gminne, Placówki naukowo-badawcze
5)	Wybudowanie regionalnej instalacji do termicznego przekształcania wysokoenergetycznej frakcji odpadów	2019	Miasto Gdańsk ⁴²	Samorząd Województwa, Zakład Utylizacyjny w Gdańsku,
6)	Rekultywacja wszystkich zamkniętych składowisk odpadów	2016	Miasta: Chojnice, Człuchów, Gminy miejsko-wiejskie: m. i g. Brusy, m. i g. Czarne, m. i g. Czersk, m. i g. Debrzno, m. i g. Gniew, m. i g. Kępice, m. i g. Miastko, m. i g. Pelplin, m. i g. Skarszewy, m. i g. Sztum (10) Gminy: Chojnice, Człuchów, Dzierżgoń, Kaliska, Karsin, Konarzyny, Linia, Liniewo, Lubichowo, Osieczna, Osiek, Przechlewo, Skórcz, Smętowo Graniczne, Stare Pole, Starogard Gdański, Tczew, Trąbki Wielkie, Zblewo (19)	Samorząd Województwa, Samorządy powiatowe, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
4.	Ochrona mieszkańców województwa i ich mienia przed zagrożeniami naturalnymi i skutkami katastrof naturalnych			

⁴² Zgodnie z ustaleniami Planu Gospodarki Odpadami WP 2020

Lp.	Rodzaj działania	Okres realizacji	Odpowiedzialny za realizację	Współuczestnicy działania/Źródła finansowania
1)	Realizacja Programu „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław 2030	po 2020	Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych Województwa Pomorskiego, Urząd Miejski w Gdańsku, Starostwo Powiatowe w Pruszczu Gdańskim, RZGW Gdańsk,	Samorządy gminne
2)	Budowa i modernizacja systemu urządzeń i polderów przeciwpowodziowych, poprawa stanu technicznego i przepustowości koryt rzek oraz zabezpieczenie infrastruktury przyległej do rzek, w zlewniach rzek Przymorza, i na obszarach narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, wyznaczonych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego;	2020	Zarząd Melioracji i Urzędzeń Wodnych Woj. Pomorskiego, Urząd Morski w Gdyni, Urząd Morski w Słupsku, RZGW Gdańsk, Szczecin;	Samorząd Województwa, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Minister właściwy ds. infrastruktury, Samorządy powiatowe i gminne
3)	Przeciwdziałanie zabudowie terenów zagrożonych powodzią lub masowymi ruchami ziemi oraz nadmiernemu uszczelnianiu obszarów retencji wodnej; budowa zbiorników retencyjnych;	2020	Samorząd gminny i powiatowy, Urzędy Morskie,	KZGW, RZGW
4)	Zwiększanie naturalnej retencji wód, renaturyzacja zniszczonych niewłaściwymi regulacjami terenów wodno-błotnych i cieków wodnych;	2020	ZMiUW WP, RZGW Gdańsk, Szczecin, Poznań, PGL LP	Lasy Państwowe, Pomorski Zarząd Parków Krajobrazowych, SPN, PN Bory Tucholskie;
5)	Wdrożenie zintegrowanego zarządzania obszarami przybrzeżnymi, jako systemu pozwalającego na skuteczne rozwiązywanie problemów zabezpieczenia osadnictwa, dziedzictwa kulturowego oraz cennych zasobów środowiska	2020	Zgodnie z ustaleniami KPZK i Planu Działania	Samorząd Województwa, wszystkie instytucje posiadające kompetencje w obszarze, WBPP
6)	Opracowanie i realizacja planu zarządzania ryzykiem powodziowym regionu wodnego Dolnej Wisły	2015	Dyrektor RZGW w Gdańsku, Dyrektor Urzędu Morskiego w Gdyni i Słupsku	Samorządy gminne
7)	Wspieranie ustanowienia rządowego „Programu ochrony przed powodzią Regionu Wodnego Dolnej Wisły”	2014	Wojewoda Pomorski, Samorząd Województwa	Minister właściwy ds. gospodarki wodnej, infrastruktury, rolnictwa
II Podniesienie świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz aktywacja rynku na rzecz środowiska				
5.	Kształtowanie u mieszkańców województwa pomorskiego postaw i nawyków proekologicznych oraz poczucia odpowiedzialności za stan środowiska			
1)	Wspieranie tworzenia i funkcjonowania lokalnych centrów informacji i edukacji ekologicznej;	2020	Samorząd Województwa, Samorządy powiatowe i gminne	Placówki oświatowe, kulturalne, Organizacje pozarządowe, Uczucie i instytuty badawcze, Fundusze ekologiczne, PGL LP
2)	Dalszy rozwój i stałe doskonalenie systemu informowania społeczeństwa o jakości badanych i ocenianych składników środowiska. www.infoeko.pomorskie.pl	2020	Centrum Informacji i Edukacji Ekologicznej w Gdańsku	WIOS, Samorządy wszystkich szczebli Urzędy Statystyczne, PGL LP, Media

Lp.	Rodzaj działania	Okres realizacji	Odpowiedzialny za realizację	Współuczestnicy działania/Źródła finansowania
3)	Wspieranie instytucji i stowarzyszeń prowadzących w terenie edukację ekologiczną wśród młodzieży szkolnej, mieszkańców i turystów na szczeblu regionalnym i lokalnym	2020	Samorządy powiatowe i gminne	Parki Narodowe, Krajobrazowe, Instytuty naukowe, Uczelnie wyższe, Stowarzyszenia, Fundacje, Organizacje pozarządowe, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, PGL LP
4)	Wspieranie aktywności obywatelskiej, powstawania i rozwoju regionalnych i lokalnych agend organizacji ekologicznych oraz nowych podmiotów artykułujących ekologiczne interesy społeczności lokalnych;	2020	Samorządy powiatowe i gminne	Organizacje ekologiczne, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
5)	Współpraca samorządów z mediami w zakresie promocji wiedzy i zachowań proekologicznych; Organizacja debat publicznych, podnoszących problemy ekologiczne na przykładach lokalnych problemów i konfliktów;	2020	Samorządy wszystkich szczebli	Media regionalne i lokalne, Organizacje ekologiczne, Placówki naukowe, PGL LP, Eksperci, Celebryci.
6.	Aktywizacja rynku do działań na rzecz środowiska, zwiększenie roli ekoinnowacyjności w procesie rozwoju regionu			
1)	Wspieranie produkcji i dystrybucji produktów pochodzących z certyfikowanych gospodarstw i przetwórci ekologicznych	2020	Samorządy gminne, Parki technologiczne	Jednostki certyfikujące, Placówki oświatowe, Uczelnie, Instytuty badawcze, Fundusze ekologiczne
2)	Upowszechnienie stosowania w administracji publicznej „zielonych zamówień”, promowanie posiadaczy certyfikatów i znaków ekologicznych oraz wymagań ekologicznych w odniesieniu do zamawianych produktów	2020	Administracja publiczna	Samorząd wojewódzki, Samorządy powiatowe, Organizacje konsumenckie i producenckie, Izba rolnicza, ODR, PGL LP,
3)	Wspieranie rozwiązań opartych o innowacyjne wykorzystanie zasobów środowiska, szczególnie obszaru przybrzeżnego	2020	Samorząd Województwa, Samorządy gminne, Parki Technologiczne	Wyższe uczelnie, PGL LP, Instytuty badawcze, Przedsiębiorcy
III	Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody			
7.	Ochrona krajobrazu i różnorodności biologicznej oraz poprawa spójności systemu obszarów chronionych			
1)	Przygotowanie planów ochrony dla 5 parków krajobrazowych województwa pomorskiego	2020	Samorząd Województwa, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych, WBPP Słupsk	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, RDOŚ, PGL LP, Samorządy gminne, Środowiska naukowe, Organizacje ekologiczne...
2)	Obejmowanie ochroną prawną nowych obszarów i obiektów szczególnie cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, z uwzględnieniem ich spójności przestrzennej z systemem obszarów chronionych województwa i województw ościennych	2020	Samorządy wszystkich szczebli	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, RDOŚ, PGL LP, Środowiska naukowe, Organizacje ekologiczne...
3)	Podejmowanie działań na rzecz utrzymania naturalnej różnorodności rodzimych zasobów cennych gospodarczo (drzewostanu, ryb) z wykorzystaniem programów rolno środowiskowych	2020	Lasy Państwowe, Samorząd Województwa,	Lokalne Grupy Rybackie,
4)	Zapewnienie spójności i racjonalności systemu korytarzy ekologicznych w regionie, powiązanie korytarzy ekologicznych z istniejącymi Obszarami Chronionego Krajobrazu	2015	Samorząd Województwa,	Samorządy gminne, RDOŚ, PGL LP, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,

Lp.	Rodzaj działania	Okres realizacji	Odpowiedzialny za realizację	Współuczestnicy działania/Źródła finansowania
5)	Zapewnienie przejść dla zwierząt w korytarzach transportowych, zapobieganie fragmentacji siedlisk, likwidacja na ciekach wodnych barier migracyjnych dla ryb wędrownych i innych organizmów.	2020	Zarządcy dróg, Właściciele obiektów piętrzących na rzekach	RDOŚ, RZGW, PGL LP, Samorząd Województwa
6)	Działania na rzecz poprawy stanu zachowania i renaturalizacji cennych i szczególnie wrażliwych ekosystemów wodnych i od wody zależnych (m.in. dolin rzecznych, jezior, wód przybrzeżnych Zatoki Puckiej, wybrzeży półwyspu Helskiego i Mierzei Wiślanej, obszarów wodno-błotnych) i ich zrównoważona eksploatacja;	2020	ZMIUW WP, RZGW, Urzędy Morskie w Gdyni i Słupsku, Lasy Państwowe, Pomorski Zespół Parków Krajobrazowych, Samorządy gminne,	RDOŚ, WIOŚ, Instytut Morski,
7)	Działania na rzecz ochrony i przywracanie charakteru pomorskiego krajobrazu, w szczególności wiejskiego i małomiasteczkowego (m.in. zadrzewienia przydrożne i śródpolne, oczka wodne, rewitalizacja zabytkowych układów parkowych i cmentarzy, miejsc pamięci);	2020	Stowarzyszenia rozwoju lokalnego, Samorządy gminne i powiatowe, PZPK, Wojewódzki Konserwator Zabytków...	Koła łowieckie, RDOŚ, PGL LP, Samorząd Województwa,
8)	Ograniczenie zabudowania terenów zieleni w miastach, odpowiednie ich kształtowanie i rewitalizacja;	2020	Władze miast, miejskie pracownie urbanistyczne,	WKZ, Stowarzyszenia ekologiczne i rozwoju lokalnego.
9)	Umożliwienie dostępu do atrakcyjnych zasobów środowiska i dziedzictwa kulturowego w sposób gwarantujący ochronę tych zasobów;	2020	Parki Narodowe, Krajobrazowe, Muzea, Samorządy gminne, Urzędy Morskie, Lasy Państwowe...	WKZ, PGL LP, Stowarzyszenia rozwoju lokalnego, Instytucje kultury,
8.	Dostosowywanie ekosystemów leśnych do zmian klimatycznych i warunków siedliskowych; przywracanie i zachowanie walorów ekologicznych obszarom rolniczym.			
1)	Planowe zalesienia nieprzydatnych rolniczo gruntów porolnych oraz gruntów „odzyskanych” na skutek rekultywacji, szczególnie w obszarach korytarzy ekologicznych i stref wododziałowych oraz wodochronnych obszarów leśnych	2020	Samorządy powiatowe, Lasy Państwowe	Samorząd Województwa, PZPK, Samorządy gminne
2)	Ograniczenie przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne oraz całkowitych wyrobów w lasach ochronnych	2016	Samorządy gminne, Samorząd województwa,	Lasy Państwowe, RDOŚ,
3)	Uwzględnianie w uproszczonych planach urządzenia lasów, położonych w granicach parków krajobrazowych, najcenniejszych przyrodniczo elementów w celu zwiększenia możliwości ich ochrony	2016	Starosta	PZPK, RDOŚ
4)	Współdziałanie administracji leśnej i samorządów dla zwiększenia społecznej roli lasów i ich dostępności, w zgodzie z funkcjami ochronnymi i produkcyjnymi	2020	Lasy Państwowe, Samorządy gminne	
5)	Rozwój i doskonalenie monitorowania lasów, w celu jak najszybszej identyfikacji istniejących i potencjalnych zagrożeń, w tym szczególnie zagrożenia pożarowego	2020	Lasy Państwowe	Państwowa Straż Pożarna, OSP
6)	Przywrócenie właściwego funkcjonowania urządzeń melioracyjnych oraz ich modernizacja w kierunku kompleksowego oddziaływania na retencję, parowanie i odpływ, z uwzględnieniem wpływu planowanych działań na chronione siedliska i gatunki;	2020	Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych Województwa Pomorskiego, Spółki Wodne, Gminy, Właściciele gruntów rolnych	RZGW, PLG LP,
IV	Zrównoważone wykorzystanie energii, wody i surowców naturalnych			

Lp.	Rodzaj działania	Okres realizacji	Odpowiedzialny za realizację	Współuczestnicy działania/Źródła finansowania
9.	Racjonalizacja wykorzystania zasobów wód podziemnych, ochrona głównych zbiorników wód podziemnych stanowiących ważne źródło zaopatrzenia ludności w wodę			
1)	Racjonalne korzystanie z wód podziemnych, zapewniające zachowanie równowagi pomiędzy poborem i zasilaniem, zwłaszcza podczas poszukiwania i wydobywania gazu z łupków	2020	Organy wydające pozwolenia wodno prawne na pobór wód (Samorządy powiatowe, Samorząd województwa), RZGW	Podmioty eksploatujące zasoby wodne, RDOŚ, Organy wydające koncesje na poszukiwanie i wydobywanie gazu z łupków
2)	Tworzenie i weryfikacja stref ochronnych dla ujęć wód podziemnych, wdrażanie zasad ich ochrony, w tym zapobieganie i ograniczanie dopływu zanieczyszczeń	2020	Właściciele ujęć wody	RZGW, Samorządy powiatowe
10.	Zrównoważone użytkowanie zasobów kopalin, eliminacja nielegalnego wydobycia oraz minimalizowanie niekorzystnych skutków ich eksploatacji			
1)	Kontynuacja badań geologicznych i poszukiwanie surowców, w tym leczniczych, termalnych i energetycznych, mogących stanowić element rozwoju gospodarczego regionu lub zastąpić dotychczasowe źródła energii	2020	Podmioty posiadające koncesje na poszukiwanie;	RDOŚ, Samorząd Województwa, Samorządy gminne
2)	Dokumentowanie i podejmowanie eksploatacji złóż w sposób racjonalny, ważąc korzyści gospodarcze oraz szkody po stronie społeczności lokalnych, krajobrazu i przyrody	2020	Podmioty posiadające koncesje na wydobycie;	Samorząd Województwa, Samorządy powiatowe, Państwowy Instytut Geologiczny
3)	Eliminacja nielegalnej eksploatacji kopalin	2020	Samorządy powiatowe, Samorząd województwa	Samorządy gminne, PLG LP,
4)	Rekultywacja nieczynnych wyrobisk oraz obszarów, na których prowadzono poszukiwania i eksploatacje kopalin.	2020	Podmioty posiadające koncesje na wydobycie;	Samorządy powiatowe, PLG LP,
15.	Wspieranie wytwarzania i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych			
1)	Wspieranie budowy urządzeń i instalacji służących do wytwarzania i przesyłania energii ze źródeł odnawialnych (...)	2020	Samorząd Województwa, Samorządy gminne	ENERGA SA, PSE, Fundusze ekologiczne...
2)	Wspieranie zakładania plantacji energetycznych, których lokalizacja uwzględnia uwarunkowania przyrodnicze	2020	Samorząd Województwa, Samorządy powiatowe	ODR, Izby Rolnicze, ENERGA SA, PLG LP, Fundusze ekologiczne ...
3)	Upowszechnianie informacji o rozmieszczeniu i możliwościach technicznego wykorzystania potencjału energetycznego poszczególnych rodzajów odnawialnych źródeł energii oraz o możliwościach skorzystania z pomocy finansowej oraz technicznej	2020	Samorząd Województwa, Samorządy gminne	ODR, Izby Rolnicze, ENERGA SA, Fundusze ekologiczne, ...
4)	Promowanie najlepszych praktyk w dziedzinie wykorzystania OZE, w tym rozwiązań technologicznych, administracyjnych i finansowych	2020	Samorząd Województwa	ODR, ENERGA SA, Fundusze ekologiczne,
16.	Rozbudowa efektywnych systemów produkcji i dystrybucji energii, optymalizacja jej zużycia oraz ograniczenie niekorzystnych oddziaływań energetyki na środowisko			

Lp.	Rodzaj działania	Okres realizacji	Odpowiedzialny za realizację	Współuczestnicy działania/Źródła finansowania
1)	Promowanie budowy instalacji do wytwarzania energii w kogeneracji	2020	Samorząd Województwa, Fundacje	Pomorskie Instytucje otoczenia biznesu, Fundusze ekologiczne, Polski Klub Kogeneracji KOGEN, Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego,
2)	Wspieranie w procesach produkcji energii wysokosprawnych i niskoemisyjnych technologii energetycznych	2020	Samorząd Województwa, Pomorskie Instytucje Otoczenia Biznesu	Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Środki Europejskie (np. FS, EFRR),
3)	Realizacja kompleksowych przedsięwzięć termomodernizacyjnych, w szczególności w zabudowie mieszkaniowej	2020	Samorządy gminne, Spółdzielnie mieszkaniowe, Deweloperzy	Samorząd Województwa, Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Fundusze norweskie
4)	Wspieranie zmian technologicznych ograniczających straty energii na przesyle	2020	Dystrybutorzy energii	Pomorska Platforma Technologiczna Energetyki, Instytuty badawcze
5)	Upowszechnianie energooszczędnych technik, technologii i urządzeń.	2020	Samorząd Województwa, Samorządy gminne	Instytuty badawczo-rozwojowe, Fundacje Bałtycka Agencja Poszanowania Energii,

VII. Monitoring Programu

Monitoring prowadzonej polityki ochrony środowiska oznacza, że realizacja Programu będzie podlegała ocenie w zakresie:

1. stopnia wykonania przyjętych działań,
2. stopnia realizacji założonych celów,
3. analizy przyczyn powstałych rozbieżności.

Monitoring Programu będzie realizowany w ramach zadekretowanego w Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020 Pomorskiego Systemu Monitoringu i Ewaluacji.

Zarząd Województwa będzie na bieżąco oceniał realizację Programu na podstawie przygotowywanych w Systemie analiz. Zgodnie z przepisami Prawa Ochrony Środowiska, Zarząd Województwa będzie, co dwa lata przedkładał Sejmikowi Województwa raport oceniający realizację Programu oraz wdrażania programów naprawczych. Nie może mieć jednak dalej miejsca sytuacja, gdy podstawowe dane do oceny stanu środowiska i zachodzących w nim zmian pozyskiwane będą dwa razy w ciągu okresu obowiązywania Programu, poprzez dobrowolną ankietę. Sformułowana ocena winna być efektem wyników systematycznej, dwu- i czteroletniej pracy, nie zaś incydentalnego zlecenia mniej lub bardziej przypadkowej firmie, wygrywającej przetarg.

Wyniki oceny stanowiąc będą podstawę kolejnej aktualizacji Programu. Propozycja aktualizacji winna być formułowana przy znaczącym udziale Systemu.

System oceny realizacji Programu powinien być oparty na odpowiednio dobranych wskaźnikach presji, stanu i reakcji, pozwalających całościowo opisać zagadnienia polityki ochrony środowiska i zarazem dających możliwość porównań międzyregionalnych. System tworzyć będą:

1. **wskaźniki presji na środowisko**, wskazujące główne źródła problemów i zagrożeń środowiskowych, odnoszące się do tych form działalności, które zmniejszają ilość i jakość zasobów (np. emisja zanieczyszczeń do środowiska, ilość odpadów gromadzonych na składowiskach, tempo eksploatacji zasobów środowiska),
2. **wskaźniki stanu środowiska**, odnoszące się do jakości środowiska i jego zasobów, pozwalające na ocenę zachodzących zmian (np. lesistość, udział gruntów rolnych..),
3. **wskaźniki reakcji (działań ochronnych)**, pokazujące działania podejmowane w celu poprawy jakości środowiska lub złagodzenia antropopresji na środowisko (np. procent mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków, udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni województwa, powierzchnia gruntów zrekultywowanych, wydatki na ochronę środowiska).

Do określenia powyższych wskaźników wykorzystywane są przede wszystkim informacje Głównego Urzędu Statystycznego oraz Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Dane dotyczące gospodarki odpadami podano według stanu za rok 2011 na podstawie Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018. Listę proponowanych wskaźników dla województwa pomorskiego przedstawiono w tabeli 2. Zestawiono w niej, ujęte częściowo w pierwszej edycji Programu ochrony środowiska na lata 2003-06, wartości wyjściowe wskaźników z 2001 roku oraz ich wielkość w 2010 roku, stanowiącą poziom odniesienia dla oceny realizacji POŚWP 2007-2010.

Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016
z perspektywą do roku 2020

Tabela 2. Wskaźniki efektywności realizacji celów Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016 z perspektywą do roku 2020

Lp	WSKAŹNIKI	Stan wyjściowy (2000 r.)	2005 r.	2010 r.
Wskaźniki presji				
1	Emisja zanieczyszczeń pyłowych do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych [tys. t]	5,0	3,54	3,36
2	Emisja zanieczyszczeń SO ₂ do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych [tys. t]	26,7	25,2	181,1
3	Emisja zanieczyszczeń NO ₂ do powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych [tys. t]	9,8	9,1	9,7
4	Pobór wody ogółem [hm ³]: - w tym na potrzeby przemysłu [%]	260,4 41,7	276,4 53,5	227,0 43,9
5	Zużycie wody w przemyśle [hm ³]:	106,1	147,9	99,6
6	Udział terenów zabudowanych w pow. województwa [%], w tym: - powierzchnia terenów mieszkaniowych [ha] - powierzchnia terenów przemysłowych [ha]	6,3 ⁴³ 42 023 ⁴⁴ 3 834	4,8 16 718 4 596	5,0 18 401 5 376
7	Grunty rolne i leśne wyłączone z produkcji dla potrzeb innych sektorów produkcji i usług materialnych [ha]	100	667	578
8	Grunty zdewastowane i zdegradowane wymagające rekultywacji, w tym w wyniku wydobywania kopalin [ha]	2 804 12	2 620 759	2 924 1 129
9	Liczba składowisk odpadów ogółem - w tym odpadów przemysłowych	b.d. b.d.	65 9	42 7
10	Odpady inne niż komunalne i niebezpieczne [tys. t], - wytworzone ogółem - w tym składowane	1 876,8 534,8	3 663,1 354,5	4 747,6 152,9
11	Odpady komunalne wytworzone [tys. t]	624,0	615,0	743,8
12	Odpady niebezpieczne wytworzone [t]	44 498	76 300	138 600
13	Zużycie nawozów sztucznych ogółem (NPK)[kg/ha UR]	131,9	124,9	129,2
14	Pożary upraw rolnych, łąk i rzysek [ha]	139	446	85
15	Ładunek substancji organicznych wyrażony wskaźnikiem BZT5 wprowadzany do Bałtyku rzekami: Słupią, Łupawą, Łebą i Redą (razem) [tys. t/rok]	3,4	3,04	4,76 (2009)
Wskaźniki stanu środowiska				
16	Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych [m ³ /1M]	642,2	645,8	639,1
17	Stan kontrolowanych jcw płynących (ocena ogólna) [%] - nie oceniono - dobry - zły	stara klasyfikacja	stara klasyfikacja	17,9 22,4 59,7
18	Jakość wód podziemnych [%]: - klasa I i II - klasa III i IV - klasa V	stara klasyfikacja b.d.	29,4 57,8 12,8	85,7 10,2 4,1
19	Ścieki przemysłowe i komunalne wymagające oczyszczenia [hm ³] - w tym ścieki nie oczyszczane [%]	151,3 8,1	139,9 10,8	125,3 0,6
20	Ładunek BZT5 w oczyszczonych ściekach komunalnych [kg/rok]	1 220 000	868 751	654 406
21	Udział gruntów ornych w powierzchni województwa ⁴⁵ [%]	36,1	38,7	38,5
22	Udział trwałych użytków zielonych w pow. woj. [%]	10,2	10,4	10,1
23	Udział gruntów leśnych i zadrzewionych oraz zakrzewionych w powierzchni województwa [%]: w tym lasy	35,6 35,3	37,1 36,7	37,5 37,0
24	Powierzchnia terenów rekreacji i wypoczynku na 1 mieszkańca [m ² /1M]	18,0	16,6	16,1
Wskaźniki reakcji (działań ochronnych)				
25	Udział powierzchni objętej prawną ochroną walorów środowiska w powierzchni województwa [%]	32,5	32,6	32,7
26	Powierzchnia obszarów chronionych o znaczeniu	0	110 346	513 200 ⁴⁶

⁴³ Wartość liczona łącznie z zabudową siedliskową. W kolejnych latach po zmianie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych, z. siedliskowa jest zaliczana do terenów rolnych;

⁴⁴ Jw. z zabudową siedliskową

⁴⁵ W poz. 21-24 stan na koniec roku kalendarzowego

Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016
z perspektywą do roku 2020

Lp	WSKAŹNIKI	Stan wyjściowy (2000 r.)	2005 r.	2010 r.
	międzynarodowym w sieci Natura 2000 w granicach województwa pomorskiego [ha]			
27	Stopień redukcji wytworzonych zanieczyszczeń w zakładach szczególnie uciążliwych [%]: - pyłowych - SO ₂ - NO ₂	98,8 10,0 0,5	98,9 10,1 0,9	99,1 7,4 1,4
28				
27	Długość tras tramwajowych/ i trolejbusowych [km]	47,2/b.d.	50/38	52,9/38
28	Odsetek mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków	74,0	78,4	80,5
29	Odsetek ludności wsi korzystającej z sieci kanalizacyjnej	b.d.	43,1	75,4
30	Udział gruntów zrekultywowanych w ogólnej powierzchni gruntów wymagających rekultywacji [%]	1,5	1,8	1,5
31	Stopień recyklingu odpadów opakowaniowych [%]	b.d.	34,8	24,4
32	Produkcja energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych [Gwh]	b.d.	38,4	719,1 (2009)
33	Udział produkcji energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem [%]	b.d.	0,3	26,5 (2008)
34	Zainstalowana moc elektryczna ze źródeł odnawialnych [MW]	b.d.	4,8	267,5
35	Pojemność obiektów małej retencji [dam ³]	b.d.	4 577,2	16 133,4
36	Udział gospodarstw ekologicznych w powierzchni użytków rolnych [%] - ogółem - z certyfikatem	0,10 0,09	0,76 0,14	2,4 1,3
37	Powierzchnia gruntów rolnych objęta programami rolno-środowiskowymi [ha]	0	68,4	ok. 140
38	Wydatki inwestycyjne na ochronę powietrza i klimatu [mln zł]	80,9	34,2	111,1
39	Wydatki inwestycyjne na kanalizację sanitarną i deszczową oraz oczyszczalnie ścieków [mln zł]	b.d.	162	472
40	Wydatki na działalność edukacyjną, szkoleniową i informacyjną związaną z ochroną środowiska [mln zł]	b.d.	9,13	20*

*Dane przybliżone

⁴⁶ www.gdansk.rdos.gov.pl (stan na 09.07.2012 r.)

VIII. Aspekty finansowe realizacji Programu

Realizacja Programu wdrażania wymagań ochrony środowiska Unii Europejskiej jest zadaniem trudnym i kosztownym. Trudności wynikać będą nie tylko z problemów technicznych i organizacyjnych, ale także z ograniczonej płynności finansowej polskich przedsiębiorstw, co utrudniać będzie pozyskiwanie środków finansowych na niezbędne inwestycje. Znaczna część kosztów dostosowania obciąży samorządy, reszta będzie musiała być poniesiona przez podmioty gospodarcze.

Dostępne na rynku polskim publiczne źródła finansowania przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska można podzielić na:

- krajowe – pochodzące z budżetów instytucji publicznych odpowiedzialnych za realizację zadań, funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej, banków i środków prywatnych;
- zagraniczne – fundusze strukturalne UE dystrybuowane za pośrednictwem centralnych i regionalnych programów operacyjnych, mechanizmy finansowe państw spoza UE wspomagające zadania w zakresie ochrony środowiska i zdrowia...

Specyfiką systemu finansowania ochrony środowiska w Polsce jest to, że większą część wydatków ponoszą przedsiębiorstwa, fundusze ekologiczne i samorządy terytorialne, natomiast udział środków budżetu Państwa jest mały i w zasadzie ogranicza się do finansowania instytucji (RDOŚ, WIOŚ).

Tabela 1. Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w województwie pomorskim według grup inwestorów w latach 2007-2010 (ceny bieżące)

Województwo pomorskie w latach	Ogółem	Grupy inwestorów		
		Przedsiębiorstwa	Gminy	Jednostki budżetowe
		(w tys. zł)		
2007	349 300,3	196 018,5	139 368,2	13 913,6
2008	481 352,6	282 588,5	173 180,0	25 584,1
2009	680 789,0	454 302,0	148 666,0	77 821,0
2010	835 580,0	550 681,1	273 510,5	11 388,4

Źródło: GUS, Ochrona Środowiska 2008, 2009, 2010, 2011, Warszawa

Tabela 2. Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w województwie pomorskim wg źródeł inwestowania w latach 2007-2010 (ceny bieżące)

Woj. pomor skie w latach	Ogółem	Środki (w tys. złotych)						Fundusze ekologiczn e (pożyczki, kredyty i dotacje)	Kredyty i pożyczki krajowe w tym bankowe	Inne środki w tym nakłady niesfinanso wane
		Własne	z budżetu				z zagranic y			
			Central nego	Wojewó dztwa	Powiatu	Gminy				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2007	349 300	218 477,2	8 731	477,6	173	3 512	23 159	45 494,6	44 249,8	5 026,6
2008	481 362	237 890,4	1 023	340	0	25 871	92 545	73 705,8	48 855,8	1 121,1
2009	680 789	256 214,4	376,7	3 452,5	159	68 761	262 918	40 564,8	46 065,3	2 277,4
2010	835 580	332 453,4	396,2	13 587	706,2	9 743,5	279 387	159 829,5	37 070,1	2 407,0

Źródło: GUS, Ochrona Środowiska 2008, 2009, 2010, 2011, Warszawa

Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska na terenie województwa pomorskiego w 2007 roku wyniosły ponad 347 mln złotych, w 2008 roku było to już 481 mln, a w 2010 roku 835 mln złotych. Porównując procentowo względem 2007 roku wydatki w roku 2010 były wyższe blisko 2,5 krotnie. Po spadku w latach 2003-2005 wysoki wzrost wydatków inwestycyjnych służących ochronie środowiska jest wyraźną tendencją zarówno wojewódzką jak i krajową.

Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013-2016
z perspektywą do roku 2020

Tabela 3. Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w województwie pomorskim wg kierunków inwestowania w latach 2007-2010 r. (ceny bieżące)

L.p.	Kierunki inwestowania	2007	2008	2009	2010
[tys. zł]					
1	2	3	4	5	6
1	Gospodarka ściekowa i ochrona wód	231 385,5	343 236,1	441 518,7	472 468,7
2	Ochrona powietrza i klimatu	78 549,7	96 016,5	67 647,7	111 130,5
3	Gospodarka odpadami	26 873,9	12 311,4	165 795,9	237 956,0
4	Zmniejszanie hałasu i wibracji	1 739,0	25 520,0	601,3	1 090,0
5	Ochrona i przywrócenie wartości użytkowej gleb	13	0	0	2 034,9
6	Ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu	0	4,9	266	672,8
8	Działalność badawczo -rozwojowa	0	0	0	0
Suma		336 822,1	477 088,9	675 829,6	823 318

Źródło: Ochrona Środowiska 2011, Informacje i Opracowania Statystyczne, Warszawa 2012

Tabela 4. Dochody z opłat za korzystanie ze środowiska w latach 2007-2010 r.

L.p.	Kierunki inwestowania	2007	2008	2009	2010
[tys. zł]					
1	2	3	4	5	6
1.	Dochody z opłat za korzystanie ze środowiska ogółem	70 809,5	81 531,7	98 067,9	106 838,8
2.	Opłaty produktowe	488,3	570,0	602,0	396,5
3.	Kary wymierzone ogółem	7 163,5	3 780,3	2 050,9	4 166,0
4.	Kary wyegzekwowane ogółem	95,7	26,6	165,6	404,9
5.	Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych – wpływy faktyczne	4 416,2	7 164,4	5 229,1	2 879,4

Źródło: Ochrona Środowiska 2011, Informacje i Opracowania Statystyczne, Warszawa 2012

Tabela 5. Wpływy Funduszy Ochrony Środowiska w latach 2007-2010 r.

L.p.	Kierunki inwestowania	2007	2008	2009	2010
[tys. zł]					
1	2	3	4	5	6
6.	Wpływy WFOŚ	36 827,6	40 061,4	42 382,5	45 614,1
7.	Wpływy PFOŚ	7 210,0	8 246,1	9 780,9	10 812,9
8.	Wpływy GFOŚ	27 177,9	35 977,4	41 768,2	45 489,9
Suma		71 215,5	84 284,9	93 931,6	101 916,9

Źródło: Ochrona Środowiska 2011, Informacje i Opracowania Statystyczne, Warszawa 2012

Tabela 6. Kierunki inwestowania przez Fundusze Ochrony Środowiska w latach 2007-2010 r. (ceny bieżące)

L.p.	Kierunki inwestowania	2007	2008	2009	2010
[tys. zł]					
1	2	3	4	5	6
	Gospodarka ściekowa i ochrona wód	1 147,0	65 327,8	51 955,1	121 282,0
	Ochrona powietrza atmosferycznego	798,5	13 487,4	13 437,1	15 115,2
	Gospodarka odpadami	2 709,5	15 338,1	13 817,7	15 880,1
	Pozostałe	1 184,5	20 649,5	27 344,8	34 452,8
Suma		5 839,5	114 802,8	106 554,7	186 730,1

Źródło: Ochrona Środowiska 2011, Informacje i Opracowania Statystyczne, Warszawa 2012

IX. Wytyczne do sporządzania powiatowych programów ochrony środowiska

Art. 17 p. 1 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 Prawo ochrony środowiska (Dz. U. 2001 Nr 62 poz. 627 z późn. zm.) obliguje organ wykonawczy Powiatu do sporządzenia Powiatowego programu ochrony środowiska, w celu realizacji Polityki Ekologicznej Państwa.

Przyjmowane opracowania w znacznej części stanowią będą aktualizację programów obowiązujących, dlatego ich zawartość może być skromniejsza, niż dokumentów sporządzanych po raz pierwszy. Jednak sporządzany dokument winien zawierać co najmniej:

1. Najważniejsze zmiany, jakie zaszły w gospodarce powiatu w ciągu lat, jakie upłynęły od przyjęcia obowiązującego programu ochrony środowiska oraz konsekwencje tych zmian dla środowiska, zmiany w środowisku i najważniejsze problemy, jakie pozostają do rozwiązania;
2. Zmiany, jakie zaszły w sytuacji prawnej powiatu w analogicznym czasie oraz opis ich wpływu na problematykę ochrony środowiska powiatu;
3. Podsumowanie i ogólną ocenę skuteczności polityki ekologicznej realizowanej na terenie powiatu na podstawie obowiązującego programu ochrony środowiska;
4. Wykaz i opis działań prowadzonych na terenie powiatu na rzecz ochrony środowiska, a także zadań, których nie udało się zrealizować z uzasadnieniem przyczyn; Wykaz powinien zawierać informację o wydatkowanych środkach w rozbiciu na środki wydatkowane z budżetów publicznych (państwa, powiatu, gmin), wsparcie zagraniczne, w tym wspólnotowe, środki przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń oraz – jeśli istnieje taka wiedza – środki prywatne mieszkańców;
5. Cele perspektywiczne, średniookresowe i priorytetowe, a także kierunki działań i konkretne zadania. Przyjęte cele winny mieć odniesienie do aktualnej polityki, nie znaczy to jednak, że do wszystkich jej celów i priorytetów. Z bogactwa problemów i celów podnoszonych w PEP należy wybrać te, które z perspektywy powiatu są najważniejsze oraz mogą być zrealizowane w okresie programowania;
6. Część finansową, gdzie wskazane zostaną źródła finansowania planowanych zadań oraz wyliczona zostanie realna zdolność finansowa powiatu do realizacji założonych celów i zadań;
7. Informację o zarządzaniu programem, w tym wskazanie uczestników, określenie sposobów monitorowania realizacji programu oraz terminów sprawozdawania i aktualizacji.

Zgodnie z art. 40 ust. 1 p. 2 ustawy Prawo ochrony środowiska, program powiatowy wymaga przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko skutków jego realizacji. Podstawowymi elementami tego postępowania są;

1. Sporządzenie Prognozy oddziaływania ustaleń programu na środowisko, po uprzednim uzgodnieniu jej zakresu w Wojewodą oraz Państwowym Powiatowym Inspektorem Sanitarnym; Jeśli Program nie zawiera znaczących zmian, w stosunku do obecnie obowiązującego, zgodnie z art. 40 ust. 3 i 4 Prawa Ochrony Środowiska można wystąpić do organów o zwolnienie z obowiązku.
2. Udostępnienie projektu programu wraz z prognozą do wiadomości publicznej oraz umożliwienie społeczeństwu powiatu składania wniosków do niego;
3. Rozpatrzenie wniosków i rekomendacji sformułowanych w Prognozie oraz otrzymanych od społeczeństwa, odpowiednie uwzględnienie ich w projekcie dokumentu lub wyjaśnienie o przyczynach oddalenia.

Projekt programu powiatowego, przed uchwaleniem winien być zaopiniowany przez organ wykonawczy województwa.

Zaleca się wydanie uchwalonego Programu w przystępnej, atrakcyjnej formie graficznej, by mógł stanowić atrakcyjny i oryginalny element promocji walorów środowiska powiatu i skuteczności działań podejmowanych dla ich ochrony.

X. Bibliografia, materiały źródłowe

1. Aktualizacja Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych 2010, zatwierdzona przez Radę Ministrów w dniu 01.02.2011 r.
2. Bank Danych Lokalnych, <http://www.stat.gov.pl>
3. Bastian M., 2011, Stan energetyki przyjaznej środowisku w województwie pomorskim, Regionalne warsztaty, Gdańsk.
4. Ebelt M., Kistowski M., Tyszecki A., 2007, Prognoza oddziaływania na środowisko Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011-2014, którego część stanowi Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2010, Biuro Projektowo-Doradcze EKO-KONSULT, Gdańsk.
5. Czochański J. i in., 2006, Studium ekofizjograficzne województwa pomorskiego, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk.
6. Decyzja NR 1600/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 lipca 2002 r. ustanawiająca Szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego. (Dz. U. L 242).
7. Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki bezpośredniego odpływu podziemnego do akwenu bałtyckiego wraz z analizą możliwości zagospodarowania i ochrony wód podziemnych, 2005, „AQUATOR” Sp. z o.o. Wrocław, Integrated Management Services Sp. z o.o. Wrocław.
8. Dyrektywa 2008/50/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (CAFE), (Dz. U. UE L 152 z dnia 11 czerwca 2008);
9. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/81/WE w sprawie krajowych poziomów emisji dla niektórych rodzajów zanieczyszczenia powietrza (NEC) (Dz. U. UE L 309 z 27 listopada 2001).
10. Dyrektywa 2001/80/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ograniczania emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza z dużych obiektów energetycznego spalania (LCP) (Dz. U. WE L 309 z dnia 27 listopada 2001);
11. Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, tzw. Dyrektywa Powodziowa (Dz. U. UE L 288 z dnia 6 listopada 2007);
12. Dyrektywa z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej (Dz. Urz. WE L 327 z dnia 22 grudnia 2000 r.),
13. Dyrektywa 2002/49/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie oceny i zarządzania poziomem hałasu w środowisku (Dz. Urz. WE L 189 z 18.07.2002)
14. Dyrektywa Nr 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r w sprawie ochrony siedlisk naturalnych,
15. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 209/147/WE z dnia 30 listopada 2009 w sprawie ochrony dzikiego ptactwa,
16. Hałuzo M., Musiał R., 2010, Program rozwoju elektroenergetyki z uwzględnieniem źródeł odnawialnych w Województwie Pomorskim do roku 2025 przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego uchwałą nr 1155/350/10 z dnia 31 sierpnia 2010 roku Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku, Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego w Gdańsku, Słupsk-Gdańsk,
17. Informacja o stanie realizacji przez użytkowników środowiska obowiązków wynikających z prawa UE, których termin wejścia w życie dla Polski określony został w Traktacie Akcesyjnym w obszarze środowiska naturalne, pozostających w kompetencjach Inspekcji Ochrony Środowiska, Główny Inspektor Ochrony Środowiska, Warszawa, 2009;
18. Kistowski M., 2003, Regionalny model zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska Polski a strategię rozwoju województw, Uniwersytet Gdański, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Gdańsk-Poznań 2003,
19. Kistowski M., 2006, Wpływ programów ochrony na środowisko przyrodnicze, Ocena jakości i ekoinnowacyjności programów ochrony środowiska województw opracowanych w latach 2001-2005, Studia nad zrównoważonym rozwojem t.3, PAN, Gdańsk – Warszawa,
20. Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Strategia tematyczna w dziedzinie ochrony gleby, Bruksela 2006,
21. Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Strategia tematyczna w sprawie zrównoważonego stosowania pestycydów, Bruksela 2006,

22. Konsekwencje nie wywiązywania się Polski z zobowiązań zawartych w Traktacie Akcesyjnym, maszynopis, autor dr Janusz Jeziorski, Ministerstwo Środowiska 2003;
23. Krajowy Program Zwiększania Lesistości (aktualizacja 2003r.)
24. Leśnictwo 2011, GUS Warszawa, 2011.
25. Krajowy Program Gospodarki Odpadami 2014, przyjęty Uchwałą nr 217 Rady Ministrów z 24 grudnia 2010 r. (MP z 2010 r. nr 101, poz. 1183)
26. Ocena roczna jakości powietrza w województwie pomorskim za rok 2006 i 2010, WIOŚ Gdańsk 2006, 2011,
27. Ocena stanu chemicznego i ilościowego jednolitych części wód podziemnych w 2010 roku, Inspekcja Ochrony Środowiska, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Warszawa 2011;
28. Ochrona Środowiska 2001, 2006, 2011, GUS Warszawa, 2001-2011
29. Ochrona środowiska w województwie pomorskim w latach 2005-2010, Urząd Statystyczny w Gdańsku, 2011;
30. Ocena roczna jakości powietrza w województwie pomorskim za rok 2007, 2008, 2009, 2010 WIOŚ Gdańsk,
31. Ocena Średniookresowa Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. Raport końcowy, Tom I, MRiRW 2010.
32. Plan gospodarki odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018, przyjęty uchwałą nr 415/XX/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 czerwca 2012 roku;
33. Ochrona Środowiska 2007, 2008, 2009, 2010, 2011 GUS Warszawa, 2007- 2011,
34. Pankau F. J. Pietruszewski (red), 2011, Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, Ocena realizacji inwestycji, Pomorskie Studia Regionalne, UMWP, Gdańsk, 2011
35. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, praca pod red. F. Pankau, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2010;
36. Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły, KZHW Warszawa 2011
37. Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2009-12 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2013-16, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, grudzień 2006 (projekt),
38. Powszechny Spis Rolny 2010 Raport z wyników województwa pomorskiego, Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk 2011.
39. Program Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011-2014, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk 2007,
40. Program małej retencji województwa pomorskiego do roku 2015, (2004), ZMiUW WP, Gdańsk,
41. Aktualizacja Programu Małej retencji, WBPP Słupsk, grudzień 2011
42. Program „Kompleksowe zabezpieczenie przeciwpowodziowe Żuław do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu 2015)”, Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gdańsku, EKO-TREK, Gdynia, 2009
43. Program ochrony powietrza dla strefy kartusko-kościerskiej przyjęty uchwałą Nr 833/XXXV/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 maja 2009 roku (Dz. Urz. Woj. Pom. z dnia 27 lipca 2009 r. Nr 96 poz. 1939);
44. Program ochrony powietrza dla strefy kwidzińsko-tczewskiej, przyjęty uchwałą Nr 832/XXXV/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 maja 2009 roku (Dz. Urz. Woj. Pom. z dnia 27 lipca 2009 r. Nr 96 poz. 1938);
45. Program ochrony powietrza dla strefy pucko-wejherowskiej, przyjęty uchwałą Nr 831/XXXV/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 maja 2009 roku ((Dz. Urz. Woj. Pom. z dnia 27 lipca 2009 r. Nr 96 poz. 1937);
46. Program ochrony powietrza dla strefy miasto Słupsk, przyjęty uchwałą Nr 830/XXXV/09 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 maja 2009 roku (Dz. Urz. Woj. Pom. z dnia 27 lipca 2009 r. Nr 96 poz. 1936);
47. Program ochrony powietrza dla strefy aglomeracji trójmiejskiej, przyjęty uchwałą Nr 1203/XLIX/10 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 28 czerwca 2010 roku (Dz. Urz. Woj. Pom. z dnia 12 listopada 2010 r. Nr 137 poz. 2659).
48. Program ochrony środowiska przed hałasem dla Miasta Gdyni przyjęty uchwałą Nr XXIV/567/08 Rady Miasta Gdyni z dnia 22 października 2008r.
49. Program ochrony środowiska przed hałasem dla Miasta Gdańska przyjęty uchwałą Nr XLIV/1253/09 Rady Miasta Gdańska z dnia 30 grudnia 2009 roku;
50. Program ochrony środowiska przed hałasem na lata 2010-2013 z perspektywą na lata następne dla terenów poza aglomeracjami w województwie pomorskim, położonych wzdłuż odcinków dróg krajowych i ekspresowych, których eksploatacja powoduje

- ponadnormatywne oddziaływanie akustyczne, określone wskaźnikami hałasu L_{DWN} i L_N przyjęty uchwałą Nr 1183/XLVIII/10 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 31 maja 2010 roku;
51. Program ochrony środowiska przed hałasem na lata 2010-2013 z perspektywą na lata następne dla terenów poza aglomeracjami w województwie pomorskim, położonych wzdłuż odcinków linii kolejowych, których eksploatacja powoduje ponadnormatywne oddziaływanie akustyczne, określone wskaźnikami hałasu L_{DWN} i L_N przyjęty uchwałą Nr 1182/XLVIII/10 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 31 maja 2010 roku
 52. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa Województwa Pomorskiego na lata 2005 – 2013,
 53. Program rozwoju elektroenergetyki z uwzględnieniem źródeł odnawialnych w Województwie Pomorskim do roku 2025 przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego uchwałą nr 1155/350/10 z dnia 31 sierpnia 2010 roku.
 54. Regionalna strategia energetyki ze szczególnym uwzględnieniem energetyki odnawialnej, przyjęta uchwałą nr 1098/LII/06 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 23 października 2006 roku;
 55. Program wodno-środowiskowy kraju, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa, 2010;
 56. Program wyposażenia aglomeracji poniżej 2 000 RLM w oczyszczalnie ścieków i systemy kanalizacji sanitarnej, 2007, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa,
 57. Program wyposażenia zakładów przemysłu rolno-spożywczego o wielkości nie mniejszej niż 4 000 RLM, odprowadzających ścieki bezpośrednio do wód, w urządzenia zapewniające wymagane przez polskie prawo standardy ochrony wód, 2007, Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa
 58. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018, Uchwała nr 415/XX/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 czerwca 2012,
 59. Projekt Polityki wodnej państwa do roku 2030 (z uwzględnieniem etapu do 2016), Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej, Warszawa, 2011;
 60. Plan Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego 2018, przyjęty Uchwałą nr 415/XX/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 czerwca 2012,
 61. Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry zatwierdzony na posiedzeniu Rady Ministrów a dniu 22 lutego 2011 r. (M.P. Nr 40, poz. 451);
 62. Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły zatwierdzony na posiedzeniu Rady Ministrów a dniu 22 lutego 2011 r. (M.P. Nr 49, poz. 549);
 63. Raporty o stanie środowiska województwa pomorskiego 2007, 2008, 2009, 2010, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Gdańsk,
 64. Raport o bieżącej polityce, procedurach prawnych i praktyce planowania przestrzennego w obszarach przybrzeżnych (projekt INTERREG III CADSES PLANCOAST), WBPP Słupsk 2007, <http://www.plancoast.pl/docs/raport>,
 65. Raport z wykonania Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011-2014, Uchwała nr 242/XII/11 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 24 października 2011,
 66. Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2005-2006, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa 2007.
 67. Raport o stanie rolnictwa ekologicznego w Polsce w latach 2009-2010, Główny Inspektorat Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych, Warszawa 2011.
 68. Regionalna strategia energetyki ze szczególnym uwzględnieniem energetyki odnawialnej, 2006, UMWP – DRRiP Gdańsk,
 69. Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Pomorskiego na lata 2007 – 2013, wersja aktualna na dzień 31 grudnia 2011,
 70. Rocznik statystyczny rolnictwa 2011, GUS Warszawa, 2011.
 71. Strategia Gospodarki Wodnej, 2005, MŚ, Warszawa, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 września 2005 r
 72. Strategia tematyczna dotycząca zanieczyszczenia powietrza, COM (2005) końcowy,
 73. Strategia tematyczna w sprawie środowiska miejskiego, COM (2005) wersja ostateczna, 2006,
 74. Strategia tematyczna dotycząca ochrony i zachowania środowiska morskiego, COM (2005), 2005,
 75. Strategia rozwoju województwa pomorskiego 2020, Pomorskie Studia Regionalne, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk,
 76. Strategia rozwoju województwa pomorskiego 2020, projekt do konsultacji społecznych przyjęty Uchwałą nr 326/131/12 Zarządu Województwa Pomorskiego, Gdańsk marzec 2012
 77. Studium możliwości rozwoju energetyki wiatrowej w województwie pomorskim, 2003, Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego, Słupsk, www.wbppsłupsk.pl

78. System Informacji o Terenie Województwa Pomorskiego, Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, Gdańsk,
79. Uchwała Nr 416/XX/12 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 25 czerwca 2012 roku w sprawie wykonania „Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Pomorskiego”
80. Ustawa z dnia 28.03.2003 r. o ustanowieniu programu wieloletniego „Program ochrony brzegów morskich,” Dz. U. Nr 67, poz. 621,
81. Program państwowego monitoringu środowiska województwa pomorskiego na lata 2010-2012, 2006, Pomorski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Gdańsku,
82. Wykorzystanie źródeł energii odnawialnej w województwie pomorskim w latach 2000-2009, Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk, 2010
83. Wytyczne w sprawie wyznaczania granicy rolno-leśnej. MRiRW we współdziałaniu z MŚ 2003;
84. Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym, 2002, Ministerstwo Środowiska, Warszawa.
85. Zasoby biomasy w województwie pomorskim, uwarunkowania przestrzenne i kierunki ich wykorzystania do produkcji energii elektrycznej i ciepła. Wojewódzkie Biuro Planowania Przestrzennego w Słupsku, Departament Rozwoju Regionalnego i Przestrzennego Urzędu Marszałkowskiego w Gdańsku. Słupsk-Gdańsk 2010.
86. Zestawienie – informacji nt. kwasowości i zasobności użytków rolnych województwa pomorskiego w 2010 r. Stacje Chemiczno-Rolnicze w Gdańsku, Koszalinie i Bydgoszczy.
87. Zestawienie pakietów rolno-środowiskowych realizowanych w 2010 r. przez rolników zamieszkałych na terenie województwa pomorskiego. ARiMR Pomorski Oddział Regionalny w Gdyni.

XI. Spis tabel, schematów, rysunków i wykresów

Spis tabel:

- Tabela 1.** Harmonogram realizacji Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013 – 2016 z perspektywą do roku 2020
- Tabela 2.** Wskaźniki efektywności realizacji celów Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013 – 2016 z perspektywą do roku 2020
- Tabela 3.** Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w Województwie Pomorskim według grup inwestorów w latach 2007-2010 r. (ceny bieżące)
- Tabela 4.** Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w Województwie Pomorskim wg źródeł inwestowania w latach 2003-2005 r. (ceny bieżące)
- Tabela 5.** Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska w Województwie Pomorskim wg kierunków inwestowania w latach 2004-2005 r. (ceny bieżące)
- Tabela 6.** Dochody z opłat za korzystanie ze środowiska w latach 2007-2010 r.
- Tabela 7.** Wpływy Funduszy Ochrony Środowiska w latach 2007-2010 r.
- Tabela 8.** Kierunki inwestowania przez Fundusze Ochrony Środowiska w latach 2007-2010 r. (ceny bieżące)

Spis schematów:

Schemat 1. Schemat operacyjny tworzenia Programu Ochrony Środowiska Województwa Pomorskiego na lata 2013 – 2016 z perspektywą do roku 2020

Schemat 2. Schemat operacyjny zarządzania Programem Ochrony Środowiska dla Województwa Pomorskiego na lata 2007 – 2010 z uwzględnieniem perspektywy 2011- 2014.

Spis rysunków:

Rys. 1. Ochrona przyrody

Rys. 2. Jakość wód badanych w latach 2009-2010

Rys. 3. Jakość powietrza atmosferycznego

Rys. 4. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w miastach i gminach województwa pomorskiego w 2010 r.

Rys. 5. Stan realizacji inwestycji w zakresie budowy, rozbudowy i/lub modernizacji oczyszczalni ścieków w aglomeracjach powyżej 2000 RLM na koniec 2011 r

Rys. 6. Stan wyposażenia aglomeracji w zbiorcze systemy kanalizacji sanitarnej w podziale na grupy (wg stanu na 12.31.2011 r.)

Rys. 7. Zagrożenia naturalne środowiska

Rys. 8. Wybrane obiekty uciążliwe dla środowiska

Rys. 9. Koncesje udzielone na poszukiwanie gazu łupkowego;

Rys. 10 – Energetyka odnawialna

Rys. 11 – Zmiany w powierzchni użytków rolnych, gruntów leśnych, zadrzewionych i zakrzewionych oraz gruntów zabudowanych i zurbanizowanych

Rys. 12. – Zmiany w powierzchni terenów przemysłowych i rekreacyjno-wypoczynkowych;